

BLANDSTAD

En studie av dess sociala aspekter

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU Alnarp
15 hp
Fakulteten för landskap, trädgård och jordbruk
Landskapsarkitekturprogrammet
Tobias Phersson 2010-03-26

Sveriges
lantbruksuniversitet

SLU
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och
jordbruksvetenskap

Landskapsarkitekturprogrammet
Kandidatexamen

BLANDSTAD
En studie av dess sociala aspekter

THE MIXED-USE CITY
A study of its social aspects

Ämne: Landskapsplanering

Nyckelord: Stadsplanering, Social hållbarhet, Mixed-use,
Blandstad, Hållbarhet, Norra Sorgenfri,
Malmö Stad, Funktionsintegrering

Tobias Phersson
Handledare:
Måns Norlin
Examinator:
Mats Lieberg

Kurskod: EX0378
Kurstitel: Skriva om landskap
Omfattning: 15 hp
Nivå: Grund C

Alnarp, mars 2010

Självständigt arbete vid LTJ -fakulteten

Omslag: illustration av Tobias Phersson, 2010

Summary

Throughout the history, the theories which have shaped our cities have varied from time to time. We have gone from a city development characterized by spontaneousness, where commerce and people side by side shared the space, into a function-based planning where people and functions are being increasingly separated. Regardless the forms of planning the city design causes implications for those who live there when the physical environment controls where we live, work and meet.

In today's society where 'sustainability' has become a watchword the current community planning needs to be questioned so we, in the best possible way, can meet future changes. Searching for new planning strategies is part of this and in this essay the term 'mixed-use' will be investigated and analyzed in terms of its social aspects.

Mixed-use as well as durability are two terms that are hard to define and they are concepts with great amplitude. Therefore, to talk about social sustainability in the mixed-use city is difficult. However, it should be noted that the vision of the mixed-use city has some positive effects on the city and its vitality in terms of vibrancy and activity. The term 'mixed' refers to an integration of functions that leads to combined operations and activities that can be found in an area of social mix and varying forms of tenure.

But building mixed-use can also result in conflicts and confrontations, which could easily be the case when different interests and activities meet in the city. Therefore, to take for granted the mix of uses is to underestimate the complexity of the concept and indeed the city as an organism.

By putting mixed-use in a wider perspective and analyze the concept in its local context, together with the surrounding city, hopefully the fundamentals for a successful mixed-use city can improve and the socially sustainable city might become reality, not just a subject of discussion.

Keywords: Urban planning, Social sustainability Mixed-use,
Mixed-use city, Sustainable, Norra Sorgenfri, Malmö, Integration of functions

Sammanfattning

Genom historien har teorierna som format våra städer varierat från tid till annan. Vi har gått från en spontant framvuxen stad där kommers och människor samsades om utrymmet till en funktionsbaserad planering där människor och funktioner i allt större grad separerats. Oavsett planeringsform får stadens utformning konsekvenser för de som lever där då den fysiska miljön styr var vi lever, arbetar och möts.

I dagens samhälle där 'hållbarhet' blivit ett honnörsord behöver den rådande samhällsplaneringen ifrågasättas för att vi på bästa möjliga sätt ska kunna möta framtida förändringar. Att söka efter nya planeringsstrategier är en del i detta och i denna uppsats kommer begreppet 'blandstad' att utredas och analyseras utifrån dess sociala aspekter.

Blandstad liksom hållbarhet är två svårdefinierade begrepp med många sidor. Att därför tala om social hållbarhet i blandstaden är svårt. Dock går det att konstatera att det blandade som stadsbyggnadsvision har vissa positiva inverknings på staden och dess vitalitet i avseende på livfullhet och aktivitet. Det blandade syftar på en funktionsintegrering som leder till att blandade verksamheter och aktiviteter återfinns i ett område med social mix och varierande upplåtelseformer.

Men att bygga blandat kan även innebära konflikt och konfrontation, vilket lätt blir fallet när olika intressen och verksamheter möts i staden. Att därför ta det blandade för givet är att underskatta begreppets komplexitet och för den delen staden som "organism".

Genom att lyfta in blandstaden i ett större perspektiv och analysera begreppet i dess lokala kontext, tillsammans med den omgivande staden, kan förhoppningsvis förutsättningarna för en framgångsrik blandstad förbättras och den socialt hållbara staden kan bli verklighet, inte bara föremål för diskussion.

Nyckelord: Stadsplanering, Social hållbarhet, Mixed-use, Blandstad, Hållbarhet, Norra Sorgenfri, Malmö Stad, Funktionsintegrering

Förord

Jag skulle vilja tacka min handledare Måns Norlin för hans raka kommunikation, konkreta tips och intressanta diskussioner, Emil Gottberg för hans intressanta problemformuleringar och min mor för hennes aldrig sinande tålamod.

Framförallt vill jag tacka Veronica som stått ut med undermålig matlagningskonst och växande pappershögar under de senaste veckorna och som gett välbehövlig ”peptalk” när inget verkat bli som man tänkt sig. Tack!

Tobias Phersson
Alnarp, mars 2010

Innehållsförteckning

Del I: Introduktion

Inledning.....	8
Mål och syfte.....	10
Metod och genomförande.....	10
Begrepp och definitioner.....	12
Bakgrund.....	14
Tillbakablick.....	15

Del II: Den Blandade Staden

Synen på blandstaden.....	17
Struktur.....	19
Hållbarhet.....	20
Kommunikation	22
Egenskaper.....	23
En väl fungerande blandstad.....	25

Del III: Ett nutida exempel

Introduktion: Norra Sorgenfri.....	27
Kommunens ambition.....	29
Norra Sorgenfri – en blandstadskaraktär.....	31

Del IV: Diskussion

Blandstaden Norra Sorgenfri i planeringen.....	35
Blandstaden = socialt hållbar?.....	38
Blandstad – ett självklart val?.....	39
Slutsats.....	41
Referenser.....	42

I. Introduktion

Introduktionen syftar till att redogöra för uppsatsens syfte, mål och problemformuleringar och introducerar samhällsplaneringen som ett verktyg att påverka stadens egenskaper.

Introduction

”Looking at cities can give a special pleasure, however commonplace the sight may be. Like a piece of architecture, the city is a construction in space, but one of vast scale, a thing perceived only in the course of long spans of time. City design is therefore a temporal art, but it can rarely use the controlled and limited sequences of other temporal arts like music”

(Kevin Lynch 1960, s.1)

Att promenerandes njuta av en sensommarkväll i en stad som sjuder av liv är något alla borde få uppleva – sorlet från vänner som inte setts på länge och dofterna från fullbelagda uteserveringar som blandas med den bekanta lukten av fuktig asfalt – allt som taget ur en scen i den sjunkande solens sorti. Men det är långt ifrån alla städer som har de rätta förutsättningarna för att en känsla som denna skall kunna infinna sig. Exemplet över mindre lyckad stadsplanering och dess konsekvenser för stadslivet är många, liksom det finns goda exempel på motsatsen. Frågan man kan ställa sig är vad planeringen har för inverkan på stadslivet?

Fascinationen över den levande staden och dess inneboende egenskaper har nog funnits hos mig sedan barnsben. Det myllrande livet som för många barn kan te sig skrämmande och hotfullt hade effekten på mig att, istället för att skrämma, väcka upptäcktslust och förundran. Upptäcktsresorna i staden skulle kunna fortgå i all evighet och mystiken var total, speciellt för en pojke på dryga metern i vars ögon allt är gigantiskt och möjligheterna oändliga.

Staden med dess struktur och inneboende liv är nog det mest komplexa vi människor konstruerat och den kommer nog ständigt att ha en tudelad inverkan på människor, oavsett dess framtida utveckling.

Som äldre student finns fortfarande fascinationen för staden kvar, även om den hittat nya vägar att vandra. I en tid där majoriteten av världens befolkning har staden som hemvist blir debatten om stadens utveckling och varande än viktigare, speciellt i tider som dessa då hållbarhet och uthållighet blivit lika viktiga ord i debatten som tillväxt och utveckling.

Vi har idag i det svenska planeringssystemet gått mot en utveckling där entreprenörer och byggherrar fått ett allt större inflytande och där den demokratiska byggprocessen försvagats. Därför finns det en stor poäng i att ifrågasätta det rådande stadsbyggnadsklimatet och att söka efter alternativa lösningar, konventionella som okonventionella. Att utreda blandstadsbegreppet ser jag som en del i denna process varvid blandstaden får stå i centrum i denna uppsats.

Vad är det då som gör blandstaden intressant att studera i detta sammanhang, blandad bebyggelse är knappast en ny företeelse? Det blandade var under en lång tid den rådande strukturen i våra städer (Boverket 2008, s.77). Det var innan det strikta, raka och funktionella blev modeord i stadsplaneringen och staden fortfarande var ett gytter av aktivitet. Än idag visar dessa städer prov på utmärkta förhållanden för stadsliv, över 600 år efter deras tillkomst (Gehl 2006, s.41). De medeltida stadskärnorna hade, och för den delen har, en intressant sak gemensamt – de var blandade och de var som organismer, staden var människorna och människorna var staden.

Som en motreaktion till funktionalismens tänkande och för att hitta stadslösningar som är hållbara har det blivit aktuellt att hitta nya planeringsformer (eller gamla och bortglömda), vilket gör blandstaden intressant att studera närmare. Kan det blandade tillföra staden de kvaliteter som vi så ofta saknar? Eller kommer det visa sig att blandstadsbegreppet är svåridentifierat och förknippat med en romantiserande bild av hur det en gång var? Men framförallt, kan blandstaden vara framtiden?

Mål & Syfte

Som en avslutande del av den 3-åriga grundutbildningen på landskapsarkitekturprogrammet vid SLU Alnarp skrivs kandidat-uppsatsen inom ramarna för kursen 'Att skriva om landskap'.

Mitt syfte med uppsatsen är att undersöka vad blandstadsbegreppet kan tillföra dagens stadsplanering, för att försöka utläsa om det är ett framtida tillvägagångssätt för att nå hållbarhet i staden, med fokus på social hållbarhet.

Social kvalitet är ett svårämne begrepp varvid denna uppsats främst inriktar sig på diskussionen kring hur denna kvalitet kan upprätthållas och stärkas med utgångspunkt i begreppet blandstad.

Målet med denna uppsats är att ta reda på varför blandstadsbegreppet fått en renässans i dagens stadsplaneringsdiskussion samt ta reda på hur begreppet används i dagens urbana planering och undersöka om denna planering är i linje med planerarkårens uppfattning om vad som är blandstad.

Frågeställningar

- Vad är en blandad stad och när uppstod begreppet?
- Vilka är fördelarna/nackdelarna med en blandad stadsstruktur, sett ur ett socialt perspektiv?
- Har det på senare tid blivit en renässans för den blandade staden och är den formen något som används idag?
- Kan det sociala livet främjas av en blandad stadsstruktur?
- Vilken är blandstadens förhållande till social hållbarhet?

Metod & Genomförande

Sökvägar

Litteraturen som denna uppsats är baserad på är av varierande karaktär och varierande teoretiskt innehåll. Denna har hittats genom SLU-bibliotekens databas Lukas och den nationella samkatalogen Libris. Utöver dessa databaser har aktuella artiklar och litteraturförslag inkommit från handledare, bekanta och intervjupersoner.

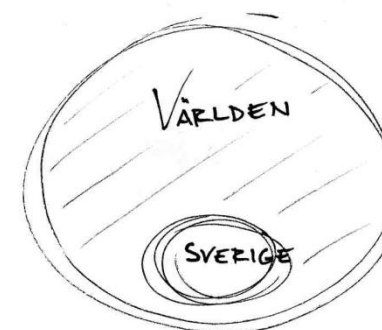
Litteratur

Den studerade litteraturen består av allt från teoretiska analyser och resonemang om staden och dess egenskaper, till utförliga planprogram vars mål är att förespråka den blandade staden. Att den mest, för ämnet, relevanta litteraturen använts är vanskligt att uttala sig om, varvid diskussionen om blandstaden förs utifrån vald litteratur med dess eventuella tillkortakommanden.

En betydande del av litteraturen är av amerikanskt ursprung där en annan samhällsbyggnadsskildring råder, varvid synen på den blandade staden kan vara av annan karaktär än den europeiska och för den delen den etablerade svenska synen. Konsekvensen blir att begrepp som kopplas samman med blandstad kan få olika innerbörd och viktning.

Figur 1.

Litteraturens härkomst i relation till dess "lokala" tillämpning.

Intervju

En intervju genomfördes efter det att den mesta inläsning gjorts i ett försök att koppla samman teori med ett konkret fall. För att förankra uppsatsens huvudfrågor i dagens planeringssituation, och för att konkretisera planeringsteorierna, valde jag att utföra en kvalitativ intervju med en person med engagemang och ansvar i det pågående blandstadsprojektet i Norra Sorgenfri, Malmö.

Arbetsmetod

Genom att söka på nyckelord som 'stadsplanering', 'blandstad' och 'mixed-use' har jag hittat övergripande litteratur om stadsplanering där begreppet 'blandstad' ingått. Mycket av litteraturen visade sig snabbt endast ytligt nudda vid begreppet varvid en övergripande sällning av påträffat material fått genomföras.

Arbetet inleddes med en bred inläsning för att sedan övergå i en mer inriktad inläsning kring blandstadsbegreppets inneboende egenskaper, främst de sociala.

Som metod är den kvalitativa intervjun allmänt ansedd vara en sämre metod än den kvantitativa, då data anses bättre än enskilda personers tyckande, men metoden används med fördel i fall där en analys av människors sätt att agera eller resonera efterfrågas (Trost 1993, s.8), alltså utmärkt i mitt fall.

Avgränsningar

Uppsatsen fokuserar på den övergripande diskussionen om vad som karaktäriserar blandstaden och avgränsar begreppet till att främst beröra de sociala aspekterna och vad denna typ av planering får för konsekvenser för livet i staden.

Diskussionsavsnittet kommer inte att beröra blandstadens inverkningsområde på till exempel specifika åldersgrupper, utan ser mer till uttalade samhällsklasser och den sociala sfären i största allmänhet.

Valet av de personer som fått utgöra utgångspunkten för kapitlet 'Blandstaden' har styrt innehållet till viss utsträckning. Om andra personer valts hade säkerligen kapitlet fått ett något annorlunda innehåll och kanske därför täckt blandstadsbegreppet i annan omfattning. Likaså kunde frågan sett annorlunda ut om det hade varit personer av utländsk bakgrund med rötter i andra samhällsstrukturer.

För att konkretisera diskussionen om blandstaden har området Norra Sorgenfri i Malmö valts ut som ett illustrerande exempel, framförallt för dess tillgänglighet och intressanta historik som industriområde.

Disposition

Uppsatsen är indelad i fyra delar: 'Introduktion', 'Blandstaden', 'Ett nutida exempel' och 'Diskussion'.

- I. – Introduktion: Syftar till att ge en bakgrund till blandstadsbegreppet samt definiera viktiga begrepp som ofta nämns i samband med blandstad.
- II. – 'Blandstaden': Går djupare in i begreppet och reder ut några av dess egenskaper och ger några personers syn på vad som är en blandstad.
- III. – 'Ett nutida exempel': Syftar till att föra samman teori och verklighet och bygga en grogrund för den efterföljande diskussionen.
- IV. – Diskussion: Blandstadsbegreppet ställs mot dagens planeringsdiskurs och eventuella kopplingar mellan blandstad och social hållbarhet och utveckling utreds och diskuteras.

Begrepp

Termer & Definitioner

Stad –	Ett geografiskt område som karaktäriseras av en särskild markanvändning, vanligtvis tät bebyggelse och befolkningsanhopning. (Nationalencyklopedin [online] 2010)
Utveckling –	Ett ändamålsbaserat begrepp som syftar till ett tillstånd som gått från en lägre nivå till en högre och mer differentierad och bättre nivå. Värderingar färgar lätt dess innerbörd. (Nationalencyklopedin [online] 2010)
Blandstad –	”funktionsintegrerade bebyggelsemiljöer där boende inom gångavstånd kan nå ett flertal funktioner alltifrån affärer, arbetsplatser till kulturella och sociala mötesplatser”. (Bellander 2005, s.5)
Hållbar Stadsutveckling –	”En medveten färdriktning för kvalitativ utveckling av våra städer och tätorter där delfrågor vägs samman i processer som syftar till en helhetssyn på samhällena i ett lokalt, regionalt, nationellt och globalt perspektiv”. (Boverket 2004, s.20)
Mixed-use –	”Combining commercial and residential development; zoned for commercial and residential use” (Dictionary.com [online] 2010)

Hållbar utveckling

”Det är ju ingen som vet vad hållbar utveckling egentligen är! Och när man säger vad det är så inbegriper det allting, och om det inbegriper allting så blir det ingenting!”

(Hilding-Rydevik 2005, s.68, tillagd kursivering)

Brundtlandkommissionen förklarade på 1980-talet hållbar utveckling som ”en utveckling som tillfredställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”. (Brundtlandkommissionen 1987, s.32)

Enligt Riodeklarationen (1992) är begreppet ’hållbar utveckling’ beroende av balans i fyra skilda dimensioner: Den sociala, den kulturella, den ekonomiska och den ekologiska. Skulle det råda obalans och en av dessa av någon anledning faller bort är en hållbar utveckling ouppnåelig. (Boverket 2004, s.8) Vid samma konferens, anordnad av FN för arbetet med miljöfrågor och utvecklingsfrågor, kom även handlingsprogrammet Agenda 21 till.

Agenda 21

Vid Riokonferensen 1992 antogs förutom Riodeklarationen fyra andra deklarationer med olika inriktningar för våra gemensamma framtida strävanden, varav en av dessa var Agenda 21. I denna sammanfattning som regeringskansliet låtit göra beskrivs Agenda 21 som en samling riktlinjer som skall motarbeta fattigdom och undanröja hoten mot vår miljö. Likaså beskrivs hur de i konferensen deltagande länderna binder sig att etiskt och moraliskt arbeta med dessa frågor samt ge vägledning i hur detta arbete kan ske. (Regeringskansliet 2010, s.5)

Det svenska arbetet med hållbar utveckling

Miljödepartementet publicerade 2005, i skrivelsen ”Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling”, regeringens övergripande mål för arbetet med hållbar utveckling i Sverige. Skrivelsen innefattar bl.a. den sociala dimensionen. Bland dessa utmaningar återfinns utmaningen i att: stimulera god hälsa på lika villkor, bygga samhället hållbart samt att möta den demografiska utmaningen.

Regeringens mål för att bygga samhället hållbart är:

- att främja hållbar utveckling utifrån lokala och regionala förutsättningar,
- levande och trygga stadsmiljöer och stadskärnor lätt tillgängliga för alla,
- en god boendemiljö där människor känner delaktighet,
- att bryta social, ekonomisk och diskriminerande segregation i storstadsregionerna,
- att förverkliga rätten till bostad för alla utan diskriminerande åtskillnad

(Regeringskansliet 2005/06:126, s.26)

Eftersom frågeställningarna för denna uppsats främst berör hållbar social utveckling är det av intresse att i ett tidigt stadium snäva in hållbarhetsbegreppet att främst beröra de sociala aspekterna.

Social hållbarhet

En utveckling av det sociala livet och ett främjande av den sociala hållbarheten är tätt sammanflätat med en stads eller regions attraktionskraft. Enligt Boverkets och deras förslag till strategi ”Hållbara städer och tätorter i Sverige” (Boverket 2004, s.42), finns det viktiga aspekter som kan och bör utvecklas för att främja Regeringskansliets ovan nämnda punkter. Framförallt pekar Boverket på den forskning som synliggör kopplingen mellan folkhälsa och faktorer som kultur, boendemiljö, fritidsaktiviteter och närhet till grönområden. Som ett exempel anser Boverket att man, genom att bejaka kulturlivet i en stad eller region, kan öka dess attraktionskraft samtidigt som kulturen kan stärka banden mellan människor, trots olika trosföreställningar, identitet och språk. Boverket ser ett samspel mellan kulturer som en drivkraft, men även synliggörandet av kulturlandskapet och god arkitektur, vilket bidrar till goda stadsmiljöer och framförallt stärker kvaliteten på vår livsmiljö.

Social hållbarhet är ett något svårdefinierat begrepp som syftar till mänsklig kontakt och kvalitéer viktiga för människan. I denna uppsats tolkas begreppet som: hållbarhet i värden som inte kostar något – i detta fall likställt med trivsel och utrymme för vardagsliv och relationer. (Arnstberg & Bergström 2001, s.44)

Bakgrund

Staden och dess invånare

Staden rymmer många olika kategorier av människor och det staden främst kan erbjuda - förutom boende, arbete och service - är mötesplatser. I staden kan människor med olika bakgrund och härkomst träffas, förmodligen alla med individuella specialkunskaper, och kreativa miljöer kan därmed uppstå (Boverket 2004).

Staden karaktäriseras av dess medborgare, samtidigt som en nation karaktäriseras av sina städer och landskap, där staden är en del av landskapet.

För vem planerar vi?

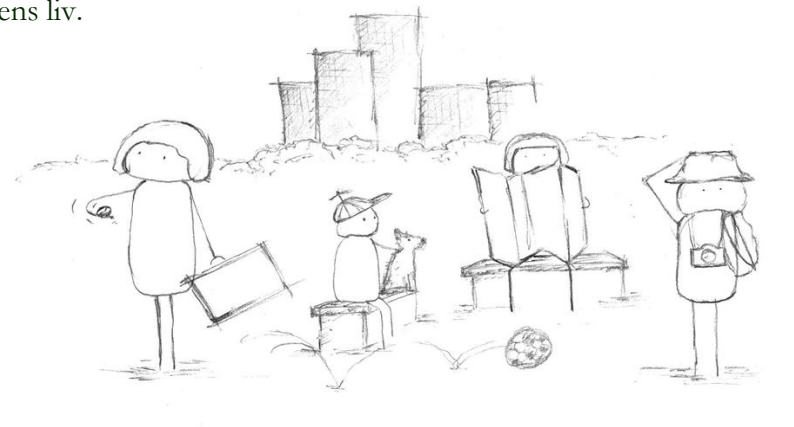
Att ställa sig frågan 'vem använder staden?' är precis vad Arnstberg och Bergström gör i 'Åtta postulat om planering' (2001, s.35). Innan nya stadsbyggnadsteorier appliceras och nya planer för den framtida staden läggs ut kan det kanske vara klokt att veta vem som använder staden och varför? Frågan kan även utvecklas ytterligare till att innefatta 'vem som har rätt till staden', men den frågan återkommer vi till senare.

Arnstberg och Bergström menar att staden bebos av sina invånare, och så långt är nog alla överens, men i detta begrepp ryms andra kategorier än de bofasta vilkas närvaro måste beaktas och studeras. Författarna fortsätter med att konstatera att staden, förutom de permanent boende, inrymmer pendlarna, de människor som reser till staden för att arbeta och som endast har staden som tillfällig uppehållsort (Arnstberg & Bergström 2001, s.36)

Två andra grupper som de nämner är kosmopoliterna och turisterna. Turisterna stannar till i staden för att under en begränsad tid "leva lokalt vardagsliv" medan kosmopoliterna har sitt tillfälliga hem

där arbetet för stunden befinner sig (Ibid. s.37). Denna blandning av människor ställer särskilda krav på staden och dess utformning och innehåll. Arnstberg och Bergström menar även att dessa grupper i viss mån konkurrerar med varandra, framförallt när det kommer till markanvändning, i form av byggnader och infrastruktur, men att de parallellt berikar staden och det lokala livet när dessa grupper samtidigt tar del av och lever det "lokala livet" (Ibid. s.38).

Det resonemang som Arnstberg och Bergström (2001, s.36) driver kan tolkas som att staden är mer än bara dess bofasta invånare då staden karaktäriseras av alla de som befinner sig där för stunden, oavsett anledning och tidsperspektiv. De antyder att det alltså inte går att bortse från tillfälliga besökare eller arbetspendlare då planeringen av den framtida staden görs, då arbetaren och turisterna båda två är viktiga grupper ur flera perspektiv, lika mycket för den lokala ekonomin som för stadens liv.

Illustration 2: Staden används & bebos av många olika människor. Av: Tobias Phersson

Till bakadick

Stadens alla människor, bofasta som på tillfälligt besök, berikar med andra ord det lokala livet. Finns det då några exempel på städer där man lyckats med stadsplaneringen och där liv finns i överflöd?

Högst troligen, men först och främst måste man definiera begreppet 'lyckad'. Ordet 'lyckad' kan ses som framgång i något förhållande, framgång med fokus på resultat (Svenska Akademiens ordbok 2010). Med andra ord, är målet en levande stad med ett rikt offentligt stadsliv är den lyckade staden den som uppfyller just detta.

När jag skriver lyckad syftar jag på en samhällsstruktur som istället för att exkludera människor, inkluderar människor, och där det publika livet går att se, och mer eller mindre ta på, när man vandrar i staden. Det finns som Jan Gehl skriver i 'Life between buildings' (2006, s.7) ett liv mellan byggnaderna som uppkommit som ett resultat av en humanistisk planering där man varsamt och noga hanterat arkitektur, urban design och stadsplanering.

Den föränderliga stadsplaneringen

"Town planning, by its nature, is essentially concerned with shaping the future. This does not mean, however, that town planners are able to ignore the past". (Stephen Ward 2004, s.9, tillagd kursivering)

Med historien i backspegeln går det att konstatera att urbaniseringen ökat kraftigt de senaste hundra åren och idag är staden, utöver dess funktion som hjärta i världens samlade ekonomier, en boplatz för de flesta av jordens invånare. Likväl är staden även ett arv och en produkt av en lång tids utveckling och dess historia är därför viktig för att vi skall kunna anta och förstå dagens utmaningar (Ullstad 2008, s.14).

Stadsplaneringens teorier och dess utförande har varierat från tid till tid och gör så fortfarande, från de antika städerna till det medeltida samhället och fram till skrivande stund. Tack vare att många av dessa

strukturer finns bevarade än idag går det att studera de strukturella aspekterna kontra användning och stadsliv.

Jan Gehl skriver om den europeiska stadsplaneringens framväxt i 'Life between buildings' (2006, s.39) och börjar sitt beskrivande i den medeltida strukturen och avslutar med funktionalismen, den rådande "tidsandan" vid bokens tillkomst. Följande redogörelse syftar till att främst lyfta de sociala aspekterna.

Människan i fokus i den medeltida bebyggelsen

Den medeltida staden skiljer sig från andra epokers stadstänkande. Detta då staden inte strukturerades och planerades enligt några personers goda tycke och smak, utan staden utvecklades efter behov, efter människans behov, och kan därför snarare liknas vid något utav en 'direkt byggprocess'. (Gehl 2006, s.39)

Denna process pågick under ett långt tidsspänn och staden formades efter dess användning och inte som ett mål i sig (Ibid. s.41).

De blandade behov som fanns och de kunskaper som invånarna besatt, gav goda förutsättningar för livet i staden - då staden byggdes för rörelse och utevistelser - kvalitéer som än idag lockar människor till dessa städer. Kvalitéer som endast ett fåtal städer på senare tid berikats med. (Ibid. s.41).

Bild 1: Visby - ett exempel på en stad med de omtalade kvalitéerna (Foto: Tobias Phersson)

Omvälvande förändringar under renässansen

Om den medeltida staden var en process eller ett verktyg, var renässansens städer ett fåtal ”upplysta” personers tolkningar av hur en stad skulle se ut. Fokus flyttades från behovsanpassning till en planerad helhet där staden skulle upplevas – ungefär som konst – där intresset för mellanrummet, som källan för liv, bleknade. (Gehl 2006, s.41)

De breda gatorna fick nya funktioner, de skulle användas för stadens försvar och för att paradera statens förträfflighet, och dess linjära utformning vittnade om det hårddragna strecket på skrivbordet – ritbordsstaden var ett faktum (Ibid. s.43).

Om den första tydliga utvecklingen av stadsplaneringen skedde i och med renässansen kom den andra som en reaktion på den smutsiga industristaden i sekelskiftet runt 1900-talet, egentligen dåtidens blandstad. Förändringen kom under funktionalismens era.

Nya funktioner för ett helt folk

Runt 1930-talet föddes en ny planeringsdimension som med bakgrund av den medicinska utvecklingen lade fokus på funktion, hälsa och välbefinnande. I och med detta vändes husen mot solen istället för gatan och ord som ljus, luft och öppenhet fick stort genomslag. (Ibid. s.43)

Funktionalisterna tog ingen notis om de sociala och psykologiska perspektiven i denna planering då gator och torg inte längre var ”önskvärda”, utan ersattes av öppna grönytor och vägar, med resultatet att de för människan så viktiga mötesplatserna mer eller mindre försvann från planeringen (Ibid. s.45).

Planerarna hävdade att mötesplatser visst fanns – i de stora grönytorerna – men ingen hade riktig förståelse för arkitekturens inverkan på människan och människans utomhusvistelser, istället ökade avstånden då staden blev glesare, vilket minerade möjligheterna till en ökad kontakt människor emellan (Ibid. s.46).

Här står vi idag

I dagens samhälle är det funktionalistiska tänkandet utsatt för hård kritik och staden som den såg ut innan modernismens intåg, den traditionella staden, är åter igen på agendan. De faktorer som fick den traditionellt täta stadsstrukturen att ifrågasättas är nu undanröjda - vi lever inte längre trångbott i undermåliga lägenheter där vi riskerar vår hälsa. I dag ser därför planerare tillbaka på denna traditionella blandstad med ny syn och med ny tillförsikt. (Johansson & Råsmark 2006, s. 21)

Jan Gehls (2006) historiska tillbakablick antyder att samhället har gått från tätt och funktionellt, byggt för liv och funktion, till att gå mot en utveckling som fortfarande värdesätter funktion, men där det täta sakteliga byggts bort till fördel för det glesa. Den blandade stadens renässans beror på, om man ska tro Johansson och Råsmark (2006), det faktum att den tekniska utvecklingen gett oss möjlighet att återupptäcka den gamla blandade strukturen, utan att bygga in oss i trångboddhet och sanitära olägenheter. Fördelarna med den blandade staden verkar ha fått nytt ljus på sig, och går det då att anta molnen kring dess nackdelar börjar skingra?

Finns det då några lyckade städer? Om utgångspunkten är planering som framgångsrikt inkluderat människor vilket gett upphov till livfulla städer, finns kanske svaret i många av dagens stadsstrukturer. Städer med stort invånarantal har en tendens att uppfattas som livliga oavsett utformning, och som motsats till storstaden skulle exempelvis en medeltida stad, som fortfarande existerar, som Riga eller Visby kunna visa prov på lyckade städer. Sedan kvarstår frågan om årstidsvariationer skall få påverka en stads egenskap som livfull i den utsträckning som Visby påverkas under vinterhalvåret då, då det är en utpräglad sommarstad.

II. Den blandade staden

I 'Den blandade staden' introduceras begreppet 'blandstad' och ett försök görs i att utreda några av dets egenskaper. Utgångspunkten ligger i några planerares syn på begreppet.

Synen på blandstaden

"För att kunna förstå städer måste vi redan från början kunna betrakta kombinationer eller blandningar av olika användningsområden eller funktioner, inte separata funktioner, som de grundläggande företeelserna."

(Jane Jacobs 2004, s.169, tillagd kursivering)

Citatet ovan är hämtat ur Jane Jacobs 'Den amerikanska storstadens liv och förfall' (2004) och kan tolkas som en kritik mot efterkrigstidens funktionalistiska tänkande som hon menade hade mist sin förståelse för staden och dess inneboende funktioner och egenskaper, vilka tvunget måste fördjupas och beaktas vid stadens planering och utformning. Kanske är detta fortfarande aktuellt i dagens diskussion om staden och dess hållbarhet, då vi fortfarande bygger funktionsindelad?

Blandstadsbegreppet har blivit aktuellt igen i dagens debatt om den framtida stadsplaneringen. Längre har den funktionsseparerade planeringen varit den förhärskande metoden, men nu tycks en renässans för blandstad – med den funktionsintegrerade staden som förebild – kunna skönjas, men frågan kvarstår: Vad är en blandad stad och vad har föranlett denna kursändring i diskursen?

Oavsett hur diskussionen förs kring blandstaden och dess inverkan på den sociala hållbarheten, och för den delen även den ekonomiska och ekologiska, är det av stor vikt att begreppet utreds. Är blandstaden ett homogent begrepp som alla tolkar på ett likvärdigt vis eller går det att skönja olikheter i personers – vars yrkesroller berör stadsplanering på ett eller annat vis – tolkningar av begreppet?

Vad är en blandad stad?

För att redogöra för begreppet blandstad ur olika synvinklar belyses några personers, med olika bakgrund och yrkesroll, syn på ämnet. Att dessa personers tankar vore bättre eller sämre än någon annans är inte det som utredningen syftar till, det intressanta är nämligen att belysa hur människor med vitt skilda roller i planeringsprocessen tolkar samma begrepp.

För länsarkitekten i Skåne, Kerstin Nilemark, står begreppet blandstad framförallt för närhet. Utöver närhet ser Nilemark blandade upplåtelseformer som en viktig ingrediens i begreppet, men det handlar i större utsträckning om närhet till service och allmänna funktioner än om byggnaders inbördes relationer, det vill säga närhet till affären och posten snarare än höga och låga hus tillsammans. (Nilemark 2007, s.12)

Närhet och upplåtelseformer nämner Kerstin Nilemark som viktiga egenskaper hos den blandade staden. I samma skrift kommenterar Annie Stråhlén, verksam med sociala frågor på Länsstyrelsen i Skåne, 'blandad stad' som ett sätt att skapa närhet mellan människor och funktioner. Närheten menar hon kan skapas genom en blandning av bostäder och upplåtelseformer, tillsammans med verksamheter. Detta ser Stråhlén som förutsättningar för ett hållbart samhälle ur alla dimensioner – sociala och ekonomiska liksom ekologiska. (Stråhlén 2007, s.24)

Hanna Björklund, kollega till Nilemark på Länsstyrelsen i Skåne, ser på den blandade staden ur en mer frågande synvinkel. Hon menar att det fortfarande finns många obesvarade frågor och konflikter inbyggt i begreppet 'blandstad' som måste redas ut. Exempel på frågor menar Björklund är hur blandat är blandat? Finns det blandningar som inte är önskvärda? Innebär den blandade staden att staden fragmenteras? (Björklund 2007, s.24)

Peter Malmquist, vid sektionen för miljöskydd industri på Länsstyrelsen i Skåne, ser utifrån sin yrkesroll på blandstaden som en stad där olika boendeformer kan uppföras i samklang med verksamheter och caféer. Som verksam med miljöfrågor och industrifrågor ser han även de eventuella konflikterna som kan uppstå mellan de olika markanvändningsområdena. Risken för buller och lukt är exempel på tänkbara konflikter. (Malmquist 2007, s.36)

Malin Rizell, expert på resurssnåla transporter och miljöanpassade transporter vid Länsstyrelsen i Skåne, ser den blandade staden som en mötesplats. Rizell menar att den blandade staden är som ett nätverk av målpunkter inom vilket människor möts, beskådar och beskådas, och hon ser denna stadstyp som en bristvara idag. (Rizell 2007, s.48)

Stadsbyggnadskonsulten Anders Almén ser på blandstaden som en definitionsfråga, där den definition han väljer att delge handlar om en levande kvartersstad med lokaler i bottenplan och där småskaligheten spelar en viktig roll. (Almén 2007, s. 60)

Johannes Åsberg, ordförande i Tjänstemännens socialdemokratiska förening i Göteborg, beskriver kortfattat en blandad stad som en "urban miljö med en hög grad av blandning", där han syftar på en blandning inom tre dimensioner: Det funktionella, det sociala och det estetiska (YIMBYGBG [online] 2010)

De olika svaren på frågan om vad som kännetecknar en blandstad varierar som synes, från kvartersstad med små lokaler i gatuplanet, till ett nät av målpunkter och mötesplatser sammankopplade i stadsväven. De omnämnda personerna har alla olika bakgrund och arbetsuppgifter, vilket såklart spelar in när en så pass öppen fråga ställs, men det är tydligt att 'blandstad' är ett begrepp med stor vidd.

Blandstad – några omnämnda egenskaper:

- **Närhet** [T.ex. Närhet mellan människor och funktioner]
- **Blandade** upplåtelseformer
- **Blandning** av bostäder & verksamheter
- **Hållbarhet** [Social, kulturell, ekologisk och ekonomisk hållbarhet]
- **Konflikter** [T.ex. oönskade blandningar eller buller]
- **Mötesplats**
- **Nätverk** [T.ex. nätverk av rörelser, upplevelser eller iakttagelser]
- **Målpunkter** [T.ex. offentliga verksamheter, parker eller nöjen]
- **Kvartersstad**
- **Varierande** användning av bottenplan
- **Småskalighet** [T.ex. inkluderande, personlig och låg bebyggelse]
- **Hög** grad av blandning

Figur 2.

Vad säger litteraturen om blandstaden? Fyra rubriker (från sidan innan) är valda och dessa får agera fundament i utredningen av begreppet 'blandstad'. Skiljer sig uppfattningen mellan författarna på samma sätt som hos de tillfrågade personerna, främst representanter från södra Sverige och går det belysa de sociala strukturerna utifrån de valda begreppen? För att smälta av spektret av tänkbara svar och resonemang läggs fokus på begreppens sociala aspekter.

Struktur

Att få till en blandning av användningsområden i staden är en nyckelfråga i hållbarhetsdebatten. Kan våra planerare framgångsrikt mixa bostäder, affärsverksamheter och kontor kan det hjälpa till att öka stadens livskraft. Detta kan ske genom att bygga tätt och diversifierat. På så vis kan även vinster ur trygghetssynpunkt göras, samtidigt som behovet av bilen som transportmedel kan begränsas. (Burton 2001, s.5)

Att bygga blandat verkar inte endast påverka de ekologiska hållbarhetsaspekterna med kortare persontransporter, utan kan enligt Burton även ge positiva effekter på stadens vitalitet och upplevda trygghet, vilka är viktiga element i stadens sociala sfär. Är det täta och diversifierade en planeringsstruktur som kan främja det sociala livet?

För att problematisera detta ställer sig Jane Jacobs frågan i 'Den amerikanska storstadens liv och förfall' (2004, s.170): hur skall staden kunna utveckla en tillräckligt stor mix av användningsområden - en tillräckligt stor mångfald - på en yta som är tillräcklig, för att staden och dess civilisation skall kunna fortleva? Jacobs anser att staden och dess gytter av funktioner understödjer varandra och menar på att denna blandning är nödvungen för att livet i staden skall kunna fungera korrekt och kreativt, i en riktning som främjar dess utveckling (Ibid. s. 271).

Jane Jacobs teorier om mångfald och blandning i staden kan kortfattat redovisas i fyra punkter, punkter som hon anser är förutsättningar för mångfald (Jacobs 2004):

– **Behovet av blandade primära funktioner:**

"Stadsdelen, och så många som möjligt av dess beståndsdelar, måste fylla mer än en primär funktion; helst mer än två" (Ibid. s.179).

– **Behovet av små kvarter:**

"De flesta kvarteren måste vara korta, vilket innebär att tvärgatorna och gathörnen måste komma tätt" (Ibid. s.205).

– **Behovet av äldre byggnader:**

"Stadsdelen måste bestå av en blandning av hus som varierar i ålder och skick; en försvarlig del av dem skall vara gamla" (Ibid. s.215).

– **Behovet av koncentration:**

"En tillräcklig hög koncentration av människor måste finnas i området, oavsett varför människorna befinner sig där..." (Ibid. s.229).

Jacobs teori om mångfald stöder sig på en stadsstruktur som är tät, diversifierad och har en kvartersstruktur av mindre skala. Jacobs menar att om dessa fyra kriterier bejakas kan det ge upphov till ett rikt folkliv vid olika tider på dygnet, ett stort och varierat utbud av näringar, samt ett rikare socialt liv då fler människor får möjlighet att delta i stadslivet på olika sätt och i olika former.

“‘mixed use’ has become a mantra in contemporary planning, its benefits taken for granted.”

(Jill Grant 2003, s.15)

Jill Grant menar i sin diskussion av den blandstaden, i ‘Mixed use in theory and practice’, att den blandade staden och dess fördelar allt oftare tas för givet och att det blandade blivit ett självändamål. Hon tillägger att blandstad är något som dagens planerare ser som en nödvändighet, men att det allt som oftast saknas mål och strategier för hur detta skall uppnås och uppföljas. (Ibid. s.15)

För att spä på problematiken menar Dana Cuff, professor i arkitektur och urban design vid University of California, att beroende på i vilken skala vi betraktar staden kommer mer eller mindre alla städer att förefalla blandade, bara skalan är tillräckligt stor (Dana Cuff 2007, s.5).

Hållbarhet

En förtätning av staden har sedan 1980-talet varit synonymt med hållbar utveckling. Förtätningens huvudidé är att genom en tätare bebyggelse kunna samla fler verksamheter på ett mindre område och på så vis underlätta för transporter (minska transportsträckan och samköra leveranser) och spara på brukbar mark och natur. (Bengs 2005, s.102)

En närmare stad

På grund av den täta och funktionsblandade strukturen framhålls den blandade staden som en förmånlig stad ur miljösynpunkt. Detta då de kortare avstånden, vilka uppmuntrar till gång och cykeltrafik, ger upphov till mindre föroreningar (Boverket 2004, s.127), som i sin tur främjar folkhälsan.

De största föroreningarna och miljöproblemen i staden är konsekvenser av bilismen (Ullstad 2004, s.37), vilket såklart även påverkar människorna i staden i form av sämre luftkvalitet och höga bullernivåer.

Motsatsen till bilden av den täta och blandade staden är ”sprawl” eller utglesning. Denna form av stadsutveckling menar Arnstberg och Bergström i ‘Åtta postulat om planering’ är något som måste bekämpas då den täta och koncentrerade staden är den mest effektiva ur energisynpunkt (Arnstberg & Bergström 2001, s.104), samtidigt som den, i linje med Boverkets åsikt, stoppar utvecklingen mot ett ökat transportberoende (Boverket 2004, s.62).

Grönska

Naturmark och parkgrönska är viktiga aspekter i förtätningsdebatten, där förtätningen har blivit något utav en klassfråga. (Florgård 2005, s.128). Clas Florgård menar att när stadens invånare går utanför dörren, bortsett från till arbete och inköp, är det för att promenera i naturmark eller parkmark (Ibid. s.126). Detta har gjort grönområdet och dess närhet och kvalitet till ett hett debattobjekt i förtätningsfrågan. För när denna förtätning sker är det oftast på den resurssvagas bekostnad menar han. (Ibid. s.128)

Går det att förtäta utan att bygga bort viktiga kvalitéer i form av gröna offentliga rum och visuell grönska?

När städer förtätas finns risken att grönområden byggs bort, detta konstaterar Erik Skärbäck, landskapsarkitekt och professor i översiktlig planering, och fortsätter med att poängtera att detta kommer få konsekvenser för människors hälsa då vi mår bättre med god tillgång till grönska (Bergström 2010 [online])

Johan Rådberg, arkitekt och professor i stadsbyggnad vid LTH, hävdar i ‘Spelet om staden’ (2005, s.118), att varken den gröna staden eller den täta staden står för övertygande lösningar som kan leda till

hållbara städer. Speciellt lyfter han fram metoden att bygga tätt i halvcentrala lägen som ett tillvägagångssätt att skapa dyra bostadslösningar, ökad trafik och brist på grönområden.

Social hållbarhet

Annie Stråhlén, verksam på Länsstyrelsen i Skåne, nämnde tidigare (se s.16) att blandstaden stod för närhet mellan människor och funktioner. Närhet till människor och närhet mellan människor är en egenskap som den tätbefolkade staden besitter.

På tal om social hållbarhet och ämnen som hälsa och sociala klyftor är det inte att människor bor trångt som är ett problem längre. Detta brottades det svenska samhället med i förra sekelskiftet, utan istället det är ödsligheten i de publika rummen, en följd av nya levnadsvanor, som är del av dagens problematik (Arnstberg & Bergström 2001, s.104). Vägen till ökad kontakt mellan människor och ut ur ensamhet är något som måste förbättras och där kommer bland annat den offentliga miljön in i bilden som ett verktyg (Boverket 2004, s. 138).

Gamla och vitala städer

För att kunna utveckla och sedermera vidhålla den hållbara staden nämner många planerare och forskare vikten av att ta till vara på äldre befintlig arkitektur, bland annat Jacobs (2004, s.215) och Ullstad 2008, s.24.)

Hållbar stadsutveckling menar Ullstad, i 'Hållbar stadsutveckling' (2008, s.20) "handlar till 98 procent om förvaltning och utveckling av den befintliga staden".

Att staden inte bara rivs och byggs ny är viktigt för mångfalden i stadsväven och troligtvis är det omöjligt att skapa en livfull gata utan inslag av äldre byggnader. Inte enbart för att välbevarade äldre byggnader är vackra och tillför estetiskt tilltalande element i staden, utan det krävs äldre byggnader för att fler verksamheter skall ha råd att husera i stadsrummet. Nya byggnader innebär högre hyra, vilket i sin tur innebär att endast ekonomiskt starka aktörer kan etablera sig, alltså

inget alternativ för den charmiga kvarterskrogen eller skomakaren. (Jacobs 2004, s.215)

Precis som gentrifiering kan vända en nedåtgående trend mot förfall, både fysiskt och socialt, kan gamla industribyggnader få nytt liv och fyllas med nya verksamheter - bara man tillåter det (Arnstberg & Bergström 2001, s.93). Gentrifieringen som process är dock inte enbart positiv. När bostadsvärdena sakta höjs flyttar en allt mer välbärgad samhällsklass in och ut tvingas de som har det sämre ställt, en tendens som går mot segregering (Grant 2002, s.21).

I storstaden bor nämligen många människor som inte har tillräckligt med inkomst för att betala för, den av samhället uppsatta lägsta standard, en bostadsstandard värdig att kalla sitt hem. Det är inte att dessa människor har behov som skiljer sig från andra människors, det är bara det att de inte kan betala de priser som den privata marknaden sätter. (Jacobs 2004, s.353)

Jacobs skriver ur den amerikanska storstadens synvinkel, vilken kan antagas skilja sig en del från de svenska städernas karaktär och för den delen problematik. Att staden ständigt befinner sig en förnyelseprocess går att konstatera, och ur social synvinkel är karaktären av denna process viktig, för som Jacobs och Grant skriver (oavsett om den amerikanska staden eller ej), får dessa processer konsekvenser för stadens invånare och bestämmer villkoren för vilka som kan bo var.

Kommunikation

Kommer en blandad stadsstruktur att främja kommunikationen i staden med avseende på möten och gemenskap? Eller kommer det nya stadsrummet bli uppdelat eller konfliktfyllt när många olika intressen krockar?

Timothy Beatly, amerikansk professor på University of Virginia och auktoritet inom hållbar urban utveckling och grön urbanism, ser de europeiska relativt täta och mixade städerna som förebilder i hållbar stadsplanering. Han ser satsningen på miljövänliga kommunikationer som främjande för det sociala spel som pågår i stadens offentliga rum, något som han menar är kvalitéer vilka gör dessa städer attraktiva. Beatly syftar på det ökade utrymme som fotgängare och cyklister åtnjuter i många av dessa städer, bland annat en produkt av blandad bebyggelse och bostäder i de centrala delarna. (Timothy Beatly 2003, s.413).

Att bygga tätt och nära, för att underlätta kommunikationerna i samhället, är något som även Le Corbusier lyfte fram: "The more dense the population of a city is the less are the distances that have to be covered" (Le Corbusier 1929, s.324). Kanske inget nytt och revolutionerande idag, men att frågan fortfarande är lika aktuell då som nu är intressant. För det Le Corbusier antyder är att desto tätare samhällets invånare ansamlas, och desto tätare stadens centrumstruktur är, desto kortare blir avstånden mellan stadens invånare och stadens funktioner, något som ökar sannolikheten för att möten kan uppstå.

En aspekt som gör att de sociala värdena lätt kan falla i skymundan är problemet med dess mätbarhet, det vill säga möjligheten att studera

konsekvenserna av ett ingrepp eller nybyggnation, sett ur social synpunkt. Denna problematik eller svårighet hänger tätt ihop med människan som social varelse och med den valfrihet varje individ förfogar över (Göteborgs Stad 2009 online).

"...Life takes place on foot." Detta är något som Jan Gehl hävdar i 'Life between buildings' 2006, s.72. Gehl menar att all meningsfull social aktivitet äger rum till fots när människor går, sitter, står eller ligger ned. Det är först till fots som människan har möjlighet att pausa och sätta sig in i den sociala situationen och på så vis ta del av meningsfull kommunikation. (Ibid. s.72)

Att därför bygga för att sänka farten, det vill säga bygga för den icke bilburna människan, är viktigt och något som ger upphov till ökad aktivitet. Att sänka hastigheten från 60 km/h till 6 km/h resulterar i att tio gånger fler människor kommer befinna sig på gatan än om hastigheten hade varit till bilismens förmån. (Ibid. s.77)

I 'Hållbara städer och tätorter i Sverige' (2004, s.108) ser Boverket utvecklandet av samhällets kommunikationer som ett sätt att främja en bättre och mer uthållig miljö, främst i avseende på utsläpp och luftkvalitet. Boverket hävdar att luftkvaliteten i staden är något som är viktigt att värna om, speciellt när 10 % av Sveriges befolkning uppger att de har besvär som en konsekvens av framförallt bilavgaser.

En utvecklad struktur för gångtrafik och cykeltrafik verkar kunna spela en betydande roll för främjandet av möten och ökad gemenskap. Timothy Beatly antyder att blandstaden har dessa kvaliteter varvid hanteringen av detta kan antagas vara avgörande för stadens livfullhet.

Egenskaper

Gränser

Staden, som mångfacetterad och som blandad, ger även den upphov till gränser. Ordet gräns har för många en negativ klang då det lätt associeras till inskränkt rörelsefrihet eller förbud, men beroende på hur tolkningen av ordet görs får det varierande innebörd.

Arnstberg och Bergström lyfter i 'Åtta postulat om planering' (2001, s.75) fram vikten av att medvetandegöra gränsen och dess betydelse. Som revirgräns skapar den möjlighet för människor att samexistera nära inpå varandra och de menar att utan denna skulle avstånden mellan människor växa – ”ju närmare man ska bo ”de andra” desto fastare måste gränsen vara”. Att den privata sfären är viktig, speciellt i tät bebyggelse, är något som Arnstberg och Bergström åsyftar.

Författarinnan och urbanisten Jane Jacobs syn på gränser är att de allt som oftast karaktäriseras av enskilda funktioner som tar egenskaper av barriärer. I 'Den amerikanska storstadens liv och förfall' (2004, s.288) skriver hon att:

”det grundläggande problemet med gränser i städerna är att de skapar återvändsgränder för de flesta som rör sig på stadens gator... Den gata som går mot en sådan gräns är därför den sista utposten för det allmänna stadslivet”.

Som en följd av detta menar Jacobs att det lätt bildas vakuumzoner kring dessa vägar och stadsdelar och på detta sätt kan sakteliga hela kvarter förvandlas till något som liknar livlösa platser.

När Jan Gehl i 'Life between buildings' (2006, s.183) skriver om gränser talar han istället om 'mjuka gränser'. Han syftar då till gränsens

betydelse för livet på bostadsgården, eller i staden, och hänvisar bland annat till fasadens utformning och dess direkta koppling till aktivitetsmöjligheterna mot det publika utrymmet. I tre punkter sammanfattar Gehl de mest vitala faktorerna för en lyckad gräns:

- Lättillgänglighet, med avseende på passagen mellan inne och ute
- Goda uppehållsmöjligheter i direkt anslutning till byggnaden
- Aktivitetsmöjligheter framför byggnaden

Den mjuka gräns som Gehl talar om kan tros ha egenskaper som snarare gör gränsen till en viktig uppehållsplats, kanske till och med offentlig mötesplats, än som barriär. Mötet mellan två aktivitetsytor eller verksamheter är följaktligen av stort värde att synliggöra och dra nytta av, inte skapa grund för konflikter.

Bild 2: Vatten är ett exempel på både en tydligt definierad gräns och samtidigt något som attraherar människor. (Foto: Tobias Phersson)

Hur blir det då när olika intressen möts i den blandade staden, blir konflikter och störningar en del av "vardagen"?

Störningar och konflikter

I det moderna samhället ligger det mesta var för sig, vi bor på ett ställe och arbetar på ett annat, allt är åtskilt, villaområdet liksom företagsparken, och ur integrationssynpunkt är denna stadsbildning av sämre kvalitet än blandstaden (Arnstberg & Bergström 2001, s.86).

En motivering som skulle kunna härledas till stadens struktur. För på den väl fungerande gatan, innehållande blandade funktioner, tvingas människor att befolka gatan vid olika tider på dygnet (Jacobs 2003, s.179), något som kan antagas öka chansen för möten.

Arnstberg och Bergström (2001, s.10) ställer sig även frågan: "Hur ser dessa platser ut, de som drar folk"? Som svar på sin egen fråga menar de att människor, av naturen, dras till platser där det händer något, där konflikter uppstår och där det många gånger kan vara stökigt. Inte slagsmål menar de, utan intressekonflikter och blandad användning. "Something happens because something happens because something happens" (Jan Gehl, 2006 s.75)

Ett exempel där arbetet med störningar och konflikter medvetandegjorts finns i Köpenhamn i Skjulhøjs Allé. Där finns det plats för den kreativa människan och där tillåts verksamheterna vara lite stökiga och bullriga, budskapet är tydligt: här ges utrymme för möjligheter och olikheter. Människorna där måste vara lite extra toleranta, men i gengäld blir diversiteten i kvarteren speciell och utbredd (Palm 2007, s.30).

När det gäller olikheter kan buller och skyddsavstånd bli faktorer som reducerar möjligheterna att blanda och diversifiera. Peter Malmquist, vid sektionen för miljöskydd industri på Länsstyrelsen i Skåne, säger i en intervju i "I blandstaden" (2007, s. 36) att det gäller att

vara uppdaterad med vad företagen och industrierna sysslar med. Risken är annars menar han att gamla riskzoner faller sin skugga över staden och skapar döda zoner. Han tycker att i blandstaden behöver inte skyddsavstånd stå i konflikt med andra upplåtelseformer, men att en kemisk industri varken är passande eller trygg i samband med boende.

Människor vill inte ha särskilda användningsområden intill sig. Samtidigt som intresset för blandstaden ökat har de som motsätter sig blandning, den så kallade NIMBY-ismen, parallellt vuxit sig större. NIMBY står för "Not-In-My-Backyard" och kännetecknar detta motstånd som ofta finns mot stadsförtätning eller då nya "oönskade" användningsområden införlivas i redan befintlig bebyggelse. (Grant 2003, s.18)

Trygghet

Trygghet behöver inte ta formen av skyddsavstånd eller regleringar, utan trygghet är lika mycket en mental aspekt som en fysisk. Boverket redovisar i "Hållbara städer och tätorter i Sverige" (2004, s.125) Uppsalas vision om "en stad för alla". Uppsalas strategi för att uppnå målet med en stad som är trygg för alla, är att försöka utveckla en större grad av funktionsblandning. Att staden skall befolkas dygnet runt är en del av målet med funktionsblandningen och de sociala aspekterna är del av den upplevda tryggheten.

Att trygghet kan kopplas samman med ökad närvaro av människor i staden är något som även Jane Jacobs, och många fler med henne, anser stämma. Känslan av säkerhet är i första hand inte något polisen skapar, utan mellan människor finns ett invecklat och osynligt nät av otalade överrensommelser och regler, vilka människorna själva har skapat och har uppsikt över (Jacobs 2004, s. 53).

En väl fungerande blandstad

Går det vid det här laget att ge sig på att definiera hur en väl fungerande blandstad ser ut? Att begreppet är diffust går att konstatera, men samtidigt finns det egenskaper i det blandade som dyker upp vid upprepande tillfällen varvid de borde stämma väl överrens med vad som karaktäriserar blandstaden.

Blandstad är ett begrepp som idag ses som överlag positivt laddat och som har sin förebild i småstaden eller allt som oftast innerstaden. Blandstaden är en funktionsintegrerad stad där funktionsintegreringen är en förutsättning eller kanske snarare ett medel, inte ett självändamål. Den blandade staden karaktäriseras av närhet mellan människor, funktioner, verksamheter och arbete, alltså närhet till mer än bara bostäder. (Bellander 2005, s.5)

Närheten kan skapas genom en blandning av bostäder och verksamheter (Stråhlén 2007, s.12) där det aldrig får vara långt till service och allmänna funktioner (Nilemark 2007, s.12). Det täta gaturummet är den bärande beståndsdelen i blandstaden och staden beskrivs som komplex och tät (Bellander 2005, s.5) där strukturen är som ett nätverk i vilket människor kan mötas, beskåda och beskådas (Rizell 2007, s.48). Folklivet främjas genom bottenvåningar som inrymmer verksamheter (Almén 2007, s.60) och där offentliga rum finns lättillgängliga där alla stadens invånare lätt kan uppehålla sig, dag som kväll (Bellander 2005, s.5). Den täta strukturen skapar möjligheter för fler ytliga kontakter och möten och den skapar även förutsättningar för en utbredd och välutvecklad infrastruktur för gång och cykeltrafik. (Bellander 2005, s. 5). Att blandningen även omfattar en blandning av gamla och nya byggnader är av stor vikt, på detta sätt har fler

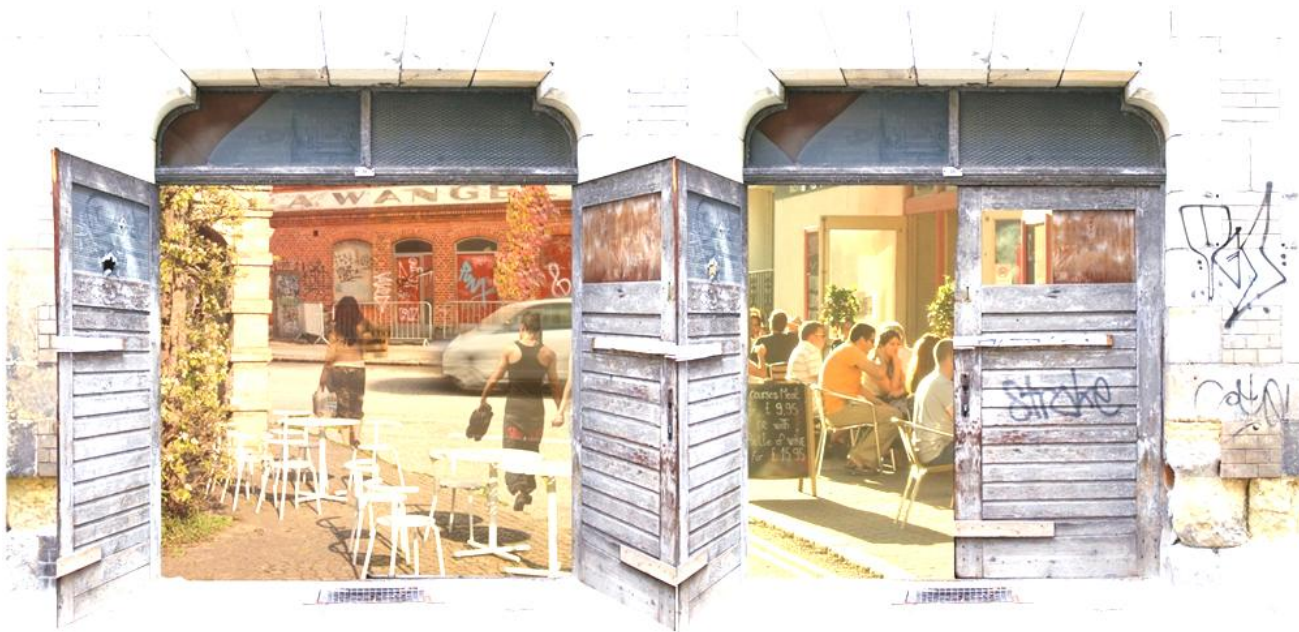
människor möjlighet att hyra in sig i lokaler och strata upp verksamheter, verksamheter som i sin tur blir viktiga för mångfalden i staden (Jacobs 2004, s.215).

”Blandstaden är den nya stadsbyggnadsvisionen” (Bellander 2005, s.6).

Bild. 3:
*Grönsakshandel och bostad i
samma byggnad i centrala
Lund – en form av
blandstad.*
(Foto: Tobias Phersson)

III. Ett nutida exempel

Följande kapitel syftar till att ge en inblick i hur dagens planering ser på blandstaden och studerar hur teorierna om det blandade omsätts i en verklig planeringssituation.

Introduktion Norra Sorgenfri

För att förankra teorierna kring den blandade staden i en verklig planeringssituation, är det aktuella förtätningsarbetet i Norra Sorgenfri, i Malmö innerstad, valt som ett illustrerande exempel.

Kort historik

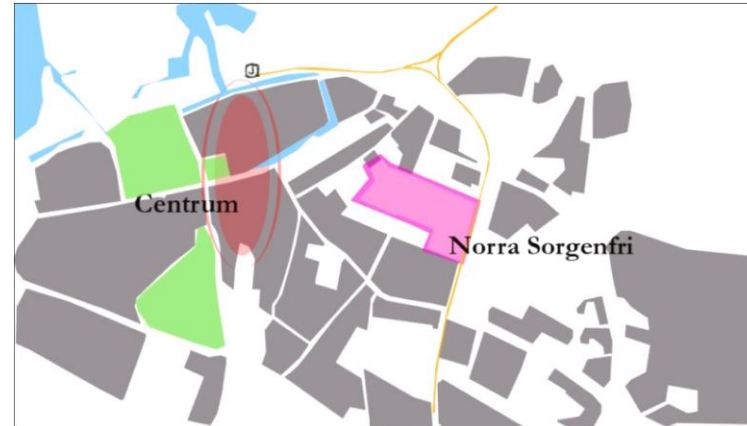
Norra Sorgenfri är ett industriområde som upprättades i och med kontinentalbanans tillkomst och fick beteckningen 'fabriksområde' 1903. Industrier som tidigt gav karaktär och arbetstillfällen till området var spårvägsstationen och gasverket.

Senare under 1910-talet tillkom en mängd privata industrier av vilka några än idag är bevarade, många av kulturhistoriskt värde och värda att bevara för deras arkitektoniska kvaliteter. (Malmö Stad 2010)

Idag

När staden Malmö vuxit har Norra Sorgenfri gått från ett läge i periferin till ett centralt läge med gångavstånd till centrum. Området bebos idag endast av viss industri inom bland annat läkemedelsbranschen och diverse företagshotell (Schlyter 2006, s.8) där många tomter ligger tomma eller består av rivningsobjekt¹. Att markägarna håller lite på tomterna i väntan på att markpriserna ska stiga, är något som Maria Teder håller som troligt och ser det som en bidragande orsak till varför ingen utveckling hittills skett i området.

¹ Intervju med Maria Teder, arkitekt på Malmö Stadsbyggnadskontor 2010-02-22

Illustration 3: (Norr uppåt) Kartan visar Norra Sorgenfris förhållande gentemot centrum. Illustration: Tobias Pherrson

Bild 4: Rivningsplats i Norra Sorgenfri. Foto: Tobias Pherrson

Längst upp till vänster **Bild 5:** Mark som gapar tom, under den **Bild 6:** Industrigatan – den framtida huvudleden genom Norra Sorgenfri, till höger **Bild 7:** Gamla bussgaraget – kommunalägd byggnad avsedd för framtida offentlig verksamhet.
(Foto: Tobias Phersson)

Kommunens ambition

För att ta reda på Malmö Kommuns ambitioner för utvecklingen av Norra Sorgenfri anordnades en intervju med Maria Teder på Malmö Stads Stadsbyggnadskontor (2010-02-22). Maria är arkitekt och arbetar för närvarande med att göra konsekvensanalyser i projektet tillsammans med andra yrkesgrupper och organisationer. Intervjun är tänkt att spegla arbetet med Norra Sorgenfri och ge de inblandades syn på projektet. Planprogrammet kommer användas i syftet att ge Malmö stads inställningar i särskilda frågor, framförallt de som berör det sociala planet.

Vad är då målet med att inför blandstad i detta gamla, och för den delen aktiva, industriområde Norra Sorgenfri? Hade en för dagen så vanlig exploateringsform med bostäder varit tillräckligt, eller finns det en större bakomliggande tanke med valet av en blandad struktur?

Norra Sorgenfri & Malmö stads mål

En aspekt som gör exploateringen av området lite knepig är ägandeförhållandena. I dagsläget äger Malmö Kommun endast en liten del av marken, varvid dialogen med markägarna blir viktig samtidigt som tydlighet i kommunikationen blir av största vikt. Maria Teder ser dock inte detta som något som nödvändigtvis behöver vara negativt. Som hon ser det kan det resultera i att området bebyggs över en längre tid vilket kan generera en mer blandad miljö – vilket är det övergripande målet för området.

I planprogrammet för Norra Sorgenfri, vilket upprättades 2008, framgår att målet för det nya området är att det skall bli en del av innerstaden, både fysiskt och mentalt. Detta är något som även Maria Teder framhåller i intervjun, men hon betonar även vikten av Norra Sorgenfris framtida egenskap som ”brygga”. När hon säger brygga syftar hon på området som barriärbrytande och som länk mellan det

centrala Malmö och de mer segregerade bostadsområdena som ligger nästgårds i öst. Att dessa två delar kommer närmare varandra är viktigt för att minska segregationen, enkom bostäder hade inte kunnat verka för detta ändamål.

Hur är då Marias syn på den blandade staden?

”En blandad stad är en stad med närhet och det är viktigt att det inte är långt mellan olika typer av funktioner, fysiskt som psykiskt.” Detta säger Maria är kärnan i begreppet och fortsätter med att poängtera det offentliga rummets enormt viktiga funktion – ”Det är i det offentliga rummet som den blandade staden uppstår”.

”Kärnvärden vid områdets utveckling är mångfald, småskalighet och variation. En omvandling till små fastigheter inom varje nytt kvarter är centralt för att förverkliga dessa kärnvärden. Detsamma gäller ett rikt offentligt liv med butiker, caféer och olika verksamheter i fastigheternas bottenvåningar”.

(Malmö Stadsbyggnadskontor 2008, s.4, egen kursivering)

Nya kvaliteter och egenskaper

Mindre fastigheter och mindre kvarter som resulterar i en mindre skala, är något som både Maria Teder och planprogrammet håller som viktigt för att en blandning skall kunna komma till stånd. Att man från Malmö stads sida kan styra denna utveckling är därför viktigt och från stadsbyggnadskontorets håll ser man gärna en blandning även inom gränsen för fastigheterna. Dessa skall helst rymma både bostäder och verksamheter, men gärna även kontor. Förhoppningen är att blandningen skall ge upphov till ett rikare stadsliv där varje enskild del främjar aktivitet vid olika tidpunkter på dygnet – ”dygnet runt staden” är visionen.

Att ta tillvara på arkitektoniskt vackra, och kulturhistoriskt betydelsefulla, industrifastigheter är en självklarhet, men när det gäller aktiva och röststarka industrier är fallet något mer komplicerat. Att vissa industrier ska kunna samexistera med ny bebyggelse är tanken, i alla fall den närmaste tiden, men med detta medföljer vissa komplikationer. Faktorer som buller och skyddsavstånd måste tas i beräkningarna och likväl måste det finnas ett visst mått av tolerans mellan företagen och de boende. En ”win-win” situation är såklart vad alla hoppas på menar Teder, men det komma att bli som så att företagen kommer till en punkt då de hellre flyttar ut.

Offentlighet

Den blandade staden har till viss del sin motsvarighet och förebild i den täta innerstaden. Skillnaden är att medans det i centrala stadsdelar oftast är en mindre andel bostäder kommer blandstadskvarteren att få en större andel bostäder och i de offentliga rummen blir det en annan sorts intensitet. Fler boende i området resulterar i att fler människor kommer använda de lokala och för den delen offentliga rummen som sina gröna bakgårdar.

I ’Norra Sorgenfri – planprogram’ (2008, s.20) skriver Malmö Stadsbyggnadskontor om hur det offentliga livet har förändrats under årens lopp. De menar att aktiviteterna i det offentliga rummet har gått från att vara nödvändiga till att bli valfria och mer uppdelade. Detta ställer krav på uterummens utformning och kvalitet vilka måste gestaltas för att inbjuda till aktivitet och rekreation. Målet med planeringen är att det skall finnas platser, verksamheter och aktiviteter som ska passa alla, oavsett ålder, kön eller bakgrund (Ibid. s.22).

Flexibilitet blir ett viktigt begrepp som på sätt och vis handlar om social hållbarhet där brukaren måste ha möjlighet att påverka sin situation och sätta sin prägel, om inte i de offentliga rummen så i gårdsmiljön. Maria Teder tror att man delvis måste omdefiniera synen på vad som är ’det offentliga rummet’. Som det är idag omfattar begreppet främst torg och parker, medans vidden i begreppet går längre. Det finns till exempel offentliga miljöer inomhus som är viktiga för städer i största allmänhet, och för Malmö i synnerhet (Högskolan, biblioteket m.fl.). Gränslandet mellan inne och ute och mellan vad som är verksamhet och offentligt blir viktigt.

En funktion som ska ”hjälpa igång” Norra Sorgenfri och det offentliga rummets liv och rörelse, kommer enligt Teder att bestå i en offentlig verksamhet. Tanken är att denna verksamhet, exempelvis ett idrottscenter eller kulturcenter, ska kunna agera motor samtidigt som den spelar rollen som magnet, den skall agera målpunkt och samtidigt generera nya verksamheter och öka livet i stadsdelen. Att leda in människor som inte är bofasta i stadsdelen är vad man vill åstadkomma.

Exploatering

Att förtäta behöver inte nödvändigtvis innebära att byggnaderna drar iväg på höjden. Maria Teder menar att det är svårt att dra jämförelser

till andra städer och länder och deras förtätningsarbete. Byggs det på höjden krävs det bredare gator och det menar hon är onödigt sett ur de svenska förhållanden, än så länge skall tilläggas. Plats är något det finns gott om och att tumma på faktorer som ljusinsläpp och gott mikroklimat behövs inte. Småskaligheten återkommer Teder till, det är den som är av största vikt och när det gäller universala recept på blandstad och dess tillämpningar, så existerar inte något sådant. Varje stad måste tillämpa de metoder som genererar bäst resultat utifrån de rådande förutsättningarna avslutar hon.

Norra Sorgenfri – en blandstadskaraktär

Den gängse uppfattningen om vad som är en blandad stad verkar vid en första anblick korrelera väl med det som Malmö stad har för avsikt med Norra Sorgenfris utveckling. Men går det att dra analysen en bit längre? Vad stämmer väl och vad stämmer mindre väl? Finns det aspekter som glömts bort eller helt nya aspekter som inte omnämnts i litteraturen?

Etapppvis

Att bygga i etapper, som Maria Teder tidigare nämnde, bygger in en viss flexibilitet, oavsiktligt eller ej. På frågan om hur hon tror området ser ut om 15-20 år var svaret att hon hoppas på att det inte är ”färdigt”. Att det byggs in föränderlighet i området är något Teder hoppas på och hon ser det som en utveckling helt i linje med visionen för den blandade staden.

Diskussionen om huruvida etappvis exploatering ökar förutsättningarna för den blandade staden är i litteraturen något diffus. Å ena sidan är föränderlighet något som Jan Gehl nämner i ”Life between buildings” (2006, s.39) och tar fallet med den Medeltida stadens ofta spontana framväxt som exempel. Med spontan syftar han

på staden som en produkt av människans behov, där processen ägde rum över ett långt tidsspänn som karaktäriserades av flexibilitet. Återkommande anpassning och förändringar pågick ständigt i processen och resultatet blev en stad som inte var stad som självändamål utan som var ett medel eller verktyg för dess invånare. Det blandade som Gehl beskriver var spontant framvuxet till skillnad från vad Jill Grant menar i ”Mixed use in theory and practice” (2005, s.15) att diskussionen idag om det blandade tar dess fördelar för givet, att bara det finns plats för blandade verksamheter ordnar sig resten av sig självt.

Christofer B. Leinberger och Howard Kozloff² har en annan syn på etappvis etablering och ser som experter på området svårigheterna i att hitta privata finansiärer som vill göra dessa långsiktiga investeringar. Det största hindret mot etablering av blandade stadsdelar är som han ser det viljan hos investerare att lägga sina pengar på projekt som är sträcker sig längre än över den korta horisonten. (Leinberger & Kozloff 2003, vol. 06:4, s.36)

Vertikal blandning

Planprogrammet för Norra Sorgenfri nämner det och Maria Teder nämner det – samverkan mellan verksamheter i så kallade ’3D-fastigheter’ (Malmö Stadsbyggnadskontor 2008, s.62). I blandstaden finns det nämligen möjligheter att skapa en blandning inom fastighetsgränsen, Teder ser detta som en vertikal mix till skillnad från den horisontala mix man vill åstadkomma i kvarterstaden.

Som respons på frågan om den vertikala mixen går det i ”Mixed use development, practice and potential” (2006, s.63) att läsa om de

---

² Christofer B. Leinberger är professor i urbana studier vid University of Michigan och Howard Kozloff är konsult inom urbana ombyggnader och förbättringar av den offentliga miljön. (Multifamily trends 2003, vol. 06:4)

naturliga ”motkrafterna” mot denna indelning. Som författarna ser det ligger det i blandningens natur att de olika användningarnas aktivitetsmönster eller zonering hamnar i konflikt med varandra. Integrationsprocessen blir därigenom en barriär till en kvalitativ utveckling. Det vill säga så länge olika intressen verkar mot varandra, kan de inte effektivt verka för staden och dess invånare.

Grönska på olika sätt

”Gröna byggnader räddar inte världen, men bidrar till att vi överlever på den här planeten” (Gullbring, 2006:05, s.45)

Som Ken Yang ser på saken är det genom hög och grön bebyggelse som vi kan förändra och minska vår miljöpåverkan och arbeta för en mer hållbar stad. Just grön bebyggelse kan i blandstaden ta olika uttryck och former, och vikten av att den gör just det ser Maria som betydelsefull. Det kan röra sig om gröna fasader eller tak, det viktiga är att grönskan hittar in i staden, framförallt då kvantiteten ledig mark krymper när staden förtätas.

I linje med Ken Yangs syn på den nödvändiga stadsutvecklingen anser Teder och Malmö stad att grönskan är viktig, men att bygga högt är inte aktuellt i fallet med Norra Sorgenfri. Tre till fem våningar är den tänkta bebyggelsehöjden och hur hanteringen av mötet grönska – bebyggelse är det som fokus ligger på.

Erik Skärbäck, landskapsarkitekt och professor vid SLU, har en annan syn på grönskan i Norra Sorgenfri. I tidningen Sydsvenskan (Bergström 2010) berättar Skärbäck att han gärna hade sett ett helt kvarter omvandlas till park, han menar att det behövs en viss storlek på grönytan för att rofylldhet skall kunna infinna sig. Skärbäck menar att storleken i sig är en viktig kvalitet och då räcker inte små gröna plättar till, ska Malmö lyckas locka nya invånare till staden är parkerna ett viktigt grepp att prioritera.

Planprogrammet för Norra Sorgenfri visar dock inga planer på att, i linje med Erik Skärbäcks uttalade önskan, planlägga grönområde i ett helt kvarter.

Nytänkande

I intervjun nämner Maria Teder att nytänkande är en lika viktig faktor som tolerans i den blandande staden. Tät betyder allt som oftast mindre grön, och att blandstaden skulle gå att likna vid den ’gröna staden’ är något som Maria inte håller som sant. Hon menar snarare att den skulle kunna illustreras som en blandning av dessa ’extremer’ och framhäver vikten av just nytänkande och tolerans. Att använda den idag ofta bortglömda ytan hustaket, för fritidsaktiviteter, som idrottsarena eller för grönytor blir en viktig del i nytänkandet kring staden och dess 3 dimensioner. ”Det kan komma bli nödvändigt att se det som ett nytt sätt att leva, bo och arbeta” menar Maria Teder.

Kommer den blandade staden var ett nytt sätt att leva och kommer det krävas av stadens invånare att de är beredda att vara nytänkande i den grad att det främjar blandstaden?

På följande vis ser Jill Grant, i ’Mixed use in theory and practice (2005, s.17), på vinsterna av ett nära boende:

“Enabling people to live near places where they can shop, work, or play could reduce car ownership and vehicle trips, increase pedestrian and transit use, and thus alleviate the environmental consequences associated with automobile use”

Nytänkandet liknas här vid att låta människor få möjligheten att bo i närheten av arbete och nöje, något som författaren ser som positivt för miljön.

Barnen i blandstaden

Mindre fastigheter och mindre skala är något som eftersträvas i Norra Sorgenfri. Tillsammans med ökad täthet skapar det förutsättningarna för barns lek och livsvillkor i den blandade staden. Hur barnens tillvaro påverkas av det blandade är dock inget som nämns i 'Norra Sorgenfri – planprogram' (2008), varvid frågan verkar outredd från Malmö Stads håll. Pia Westford, vid institutionen för infrastruktur vid KTH, kom nyligen ut med avhandlingen 'Neighborhood design and travel – A study of residential quality, child leisure activity and trips to school' (2010). I denna förs blandstadens relation till barn och deras lek, rörelsefrihet och säkerhet på tal. Westford menar att denna relation är oklar och hänvisar de intressekonflikter som lätt uppstår mellan 'det blandades ideal' och hushållen med barn. (Ibid. s.158)

Hon menar att dagens planering generellt är baserad utifrån de vuxnas krav (Ibid. s.47), framförallt bilismens integrerande i stadsmiljön tillsammans med gångtrafikanterna (Ibid. s.148). Westford utvecklar konfliktresonemanget och menar att de egenskaper som det blandade för med sig är av sådana kvaliteter vilka måhända uppskattas av de utan barn, barnfamiljerna menar hon eftertraktar fortfarande barnvänliga och ljudsfria närmiljöer med tillgång till privat eller delad trädgård (Ibid. s.158).

Illustration 4: Vart sker leken i den täta och blandade staden? Detta är något som Pia Westford frågar sig i sin nyligen publicerade avhandling.
(Ill: Tobias Phersson)

IV. Diskussion

Denna avslutande diskussion är av stor betydelse för denna uppsats. Då diskussionen om både vad som är blandat och vad som är hållbart är just främst en diskussion, det vill säga ingen har det rätta svaret, blir den avslutande diskussionen något som passar dessa begrepp väl.

Diskussion

Att bygga blandat är inget nytt i sig, men själva diskussionen om blandstaden är relativt ny eller snarare pånyttfödd, vilket kan antagas avspegla sig i debatten om huruvida det är ett hållbart sätt att bygga våra framtida städer eller ej. Inte nog med att begreppet 'hållbarhet' har lika många olika tolkningar som det finns människor, tolkningen av blandstadsbegreppet har även det bevisat sig vara relativt beroende av vem som tillfrågas (se s.15).

Blandstaden Norra Sorgenfri i planeringen

Går det nu att förutsätta att Norra Sorgenfri kommer bli den blandstad med pulserande liv och företagsamhet som Malmö Stad hoppas på? Att tala om resultat är svårt och för den delen vanskligt då städer byggs över långa tidsperioder och där dess invånarantal ständigt fluktuerar. Att tala om ambitioner och visioner är desto mer möjligt, och att ställa sig frågan huruvida Norra Sorgenfri har de rätta elementen för att kunna utvecklas till en levande blandstad ligger i den här uppsatsens intresse att belysa. Hur teori omsätts i praktik är vad som är intressant att utreda och just därför passar situationen i Norra Sorgenfri väl för detta ändamål.

Viljan att skapa den blandade staden härstammar från den vackra tanken om staden som en plats där människor träffas och umgås, promenerar och sitter, går och står – överallt, och mer eller mindre hela tiden, dygnet runt. Platser som sådana existerar förvisso idag men precis vad Jill Grant (2005, s.15) tar upp är produkten av den blandade staden något som lätt tas för givet. Att uppskatta dess fördelar, framförallt för den mänskliga skalan och för det sociala livet är lätt, men att underskatta det arbete som krävs för att

åstadkomma detta verkar vara lika lätt. Med det sagt menar jag inte att Malmö Stad ser för ytligt på vad som krävs för att uppbringa blandningen, tvärt om, vad jag försöker säga är att alla planerare önskar livfulla städer, men vägen dit är nog inte alltid spikrak och för delen enkel.

Malmö Stads ambition med Norra Sorgenfri är enligt mitt tycke vacker och troligtvis även viktig för planeringsdiskussionen, men efter att ha promenerat runt i området under en dag inser jag hur kurvig denna väg kan vara, den som leder till visionen om det myllrande livet och den socialt hållbara staden.

Min spontana reaktion är att området som sådant ligger avståndsmässigt nära det fysiska centrumet, men mentalt sett ligger det långt ifrån Malmöbornas centrum. Norra Sorgenfris placering i östra Malmö kan innebära att området inte får den genomströmning av människor som är nödvändigt för dess planerade livfulla struktur. Idag saknas det nämligen som jag ser det naturliga målpunkter i östra Malmö, utanför Norra Sorgenfri, vilka till karaktären lockar människor eller som är av den karaktären att människor måste ta sig till dem (t.ex. offentliga förvaltningar eller statliga verk). Genomströmningen kan med andra ord bli lidande i området, och precis som Gunilla Bellander (2005, s. 31) antyder får inte genomfartstrafikens innebörd underskattas för verksamheters överlevnad. Denna trafik kan enligt Bellander bestå av alla trafikslag, det vill säga biltrafik, gång- och cykeltrafik och kollektivtrafik.

Kopplingen mellan genomströmning, butikers välmående och stadsdelens liv tycker jag är viktig att bejaka och adekvata lösningar måste komma till stånd då jag inte tror att Norra Sorgenfri i sig självt enkom kommer kunna skapa det livfulla sociala klimatet. Arbetet med en stark drivkraft i området tror jag därför kommer bli viktigt och

förhoppningsvis kan denna bli av stor dignitet vilket lite kan ersätta bristen av genomflödestrafik. Att Norra Sorgenfri blir målet istället för något människor endast passerar är såklart det ultimata scenariot.

En annan aspekt gäller befolkningsunderlaget. Befolkningstätheten avspeglas såklart i stadslivet, ett stort underlag och hög densitet ökar möjligheterna att skapa livfulla platser, om så inte dygnet runt, så nära på. Malmö är fortfarande relativt litet i det större sammanhanget och därför tror jag att en tät struktur med hög densitet kommer att krävas i Norra Sorgenfri för att stadsdelen skall kunna leva upp till de ställda förväntningarna.

Vad är det då som lockat Malmö stad att använda sig av denna form av stadsbyggande?

Som Maria Teder tidigare nämnde i intervjun (se s. 27) är det främsta syftet med utvecklandet av Norra Sorgenfri att skapa en ”hel” stad: att radera områdets egenskap som barriär och istället arbeta fram ett levande sammanbindande kitt som ska hålla ihop stadens delar. Av den anledningen tycker jag att blandstadsmodellen kan vara intressant och fördelaktig och den kan, om förutsättningarna hanteras väl, mycket väl bidra till att öka integrationen av stadens invånare. Motsatsen till att bygga blandat hade varit att bygga enkom ett bostadsområde eller utveckla det befintliga företagsområdet med blandad industri. Detta tror inte jag hade gett upphov till den sociala smältdegel som förhoppningarna siktar mot.

Denna smältdegel syftar till att skapa gemensamma mål för stadens olika delar. Att Rosengård, som idag är en stadsdel med många problem, i större utsträckning integreras i Malmö stad är en del av en socialt hållbar utveckling. Att människor från olika stadsdelar inte ska känna sig avskurna från stadslivet utan kan känna att de också är en del av stadsväven tror jag är av största vikt, något som kanske kan ändra på exempelvis Rosengårds stämpel som segregat och problemfyllt.

Det kontextuella sambandet i vilket Norra Sorgenfri befinner sig i idag tror jag blir oerhört viktigt att studera och utveckla för att lyckas med detta. Att lösa kopplingarna till framförallt östra Malmö och de mer centrala delarna i norr är exempel på insatser som jag tror kräver stort fokus. Norra Sorgenfri som barriär är det som Malmö stad vill motverka, att tydliggöra, och för den delen synliggöra Norra Sorgenfris ”framsidor” och entréer blir därför avgörande.

Viktigt innehåll

Blandstadens inverkan på det sociala klimatet blir förhoppningsvis av betydande dignitet. I dagsläget uppfattar nämligen jag Norra Sorgenfri som en öde plats, bortsett från viss genomfartstrafik, och ur den aspekten kommer kvalitén i den mänskliga skalan förbättras oavsett vad som sker. Men med en sådan central och viktig plats är ambitionen såklart större, det skall byggas kvalitativ stad. Frågan är hur dessa förbättringar ter sig? Vilka blandstadskvaliteter kommer den nya stadsdelen att husera?

Som projektledare anser Gunilla Kronwall³ att det inte räcker med en eller ett fåtal stora aktörer som låter uppföra stora bostadskomplex. Nej, hon anser att det bästa vore om många små aktörer får chansen att delta i processen för att på så vis främja blandningen i både process, innehåll och estetik. Detta tycker jag låter som ett, om det genomförs, okonventionellt och för planeringsdiskussionen viktigt moment.

Frågan man kan ställa sig är om marknaden eller snarare byggmarknaden kan ge plats åt individuella uttryck och mindre aktörer och kan alla samhällsklasser inkluderas i den framtida strukturen? Frågan gäller inte bara det specifika projektet i Norra Sorgenfri utan är av global vidd.

---

³ Efter mejlkontakt med Gunilla Kronwall, projektledare för projektet i Norra Sorgenfri, Stadsbyggnadskontoret i Malmö (2010-03-07)

Som det ser ut idag saknas dock ofta initiativkraft från exploatörer och investerare att satsa på något som den blandade staden. Christoffer B. Leinberger skriver i 'Multifamily trends' (2003, s.36) att många av de faktorer som håller tillbaka utvecklingen av den funktionsintegrerade blandstaden är av ekonomisk natur. Han menar att avsaknaden av historiska blandstadsreferenser är en del av detta. Det vill säga, den traditionella exploateringen där man bygger affärscentra i utkanten av staden har många argument som investerarna gillar, bland annat snabb avkastning, något som tidigare exploatering tydligt visar på.

Som intressant kontrast till detta nämner han dock att exempel visar på hur framförallt fastighetsvärden i längden tenderar att stiga i de fall de ingår i ett "gångvänligt" city. Det finns alltså incitament som stödjer centrala lokaliseringar av verksamheter och investeringar. Något som skulle kunna tala för den funktionsintegrerade blandstaden.

Det går alltså att hitta även ekonomiska argument till fördel för den blandade staden, men som det verkar idag måste det till en ny slags helhetssyn på vad som är önskvärda stadskvaliteter och vilka förhållanden de har till faktorer som ekonomi och ekologi. Jag tror det gäller att hitta argument som utöver de sociala aspekterna kan skapa incitament för planering av blandstadstypen. En form av konstgjord andning blir annars resultatet när inte alla dimensioner finns med.

Vem har rätt till staden?

Staden är komplex i sin natur, ingen tvekan om det, men i denna komplexitet; finns det plats för alla och har alla rätt till staden?

Den svenska staden har gått från att ha varit arbetarklassens residens och arbetsplats till att bli alla samhällsklassers angelägenhet. Staden samlar idag alla typer av människor, men dess uppbyggnad har blivit allt mer segregering och idag verkar det som om vissa människor har mindre rätt till staden än andra. Att områden som Bo01 i Malmö drar till sig en kapitalstark befolkning är resultatet av bland annat höga kostnader i samband med nyexploatering, men det är även i allra högsta

grad politik. Vilka är det bostadsbolagen vill se som ägare till dessa bostäder i stadens framkant? Jo, de välbärgade ur en homogen samhällsklass, ett slags förtur för de resursstarka. De andra, de som inte har råd till dyra bostadsrätter i den privata marknadens hårda konkurrens, de förpassas till stadens periferi, där stadslivet har en annan karaktär, den av förortsmodell.

Den blandade staden förväntas inte bara blanda funktioner, den förväntas även blanda människor. Precis som Jane Jacobs resonerade (se s.20) är det långt ifrån alla av stadens invånare som har det kapital som krävs för att hävda sig på den privata marknaden.

Hur skall denna blandning av människor då kunna uppstå om inte alla till en början har möjligheterna att delta, det vill säga, inträdet till den levande staden är för högt? Kanske ligger svaret i, som Jacobs nämner i 'Den amerikanska storstadens liv och förfall' (2003, 219), subventioner. Kanske behövs subventioner som Jacobs ovan nämner, som en del av en mer reglerad bostads- och fastighetsmarknad, eller kanske är verkligheten som sådan att alla inte har samma möjlighet att bebo och arbeta i staden? Som jag ser det är detta en viktig del i blandstadens förhållande till social hållbarhet. Utgår man från Arnstberg & Bergströms definition av begreppet (2001, s.44), som syftar till hållbarhet i värden som inte kostar något, säger det inget om allas rätt till staden, utan snarare om allas rätt till det som är gratis här i livet – relationer, trivsel och utrymme för vardagsliv. Att alla ska ha möjlighet att bebo den nybyggda staden är alltså inget som den definitionen omfattar. Blandstadens position i detta är dock av sådan karaktär att den kan förbättra de värden som är gratis i livet. Sen att alla måste bo i den nya blandstaden för att ta del av detta är inte sagt.

Våra kommunala politiker har ofta som ett uttalat mål att främja den sociala blandningen. I blandstaden skulle mycket väl denna blandning kunna ske, framförallt om kommunen ifråga äger mycket av marken

som exploateras. I fallet med Norra Sorgenfri äger Malmö stad väldigt lite utav marken, och den de äger skall omvandlas till offentlig verksamhet, inte till bostäder. Faller då möjligheterna att styra den sociala blandningen? Att penningstarka hushåll är något som lockar var kommun är förståeligt, men frågan man kan ställa sig är i vilken typ av stad vi helst skulle vilja leva, den socialt blandade eller den uppdelade?

Avslutningsvis kan jag konstatera att det inte finns några lätta svar eller lösningar på hur den sociala mixen skall åstadkommas. Den sociala hållbarheten, den som strävar efter att vi ska leva under goda livsbetingelser, kanske endast sträcker sig till att just omfatta god levnadsstandard, inte att hela staden ska vara till för alla?

Blandstaden = socialt hållbar?

Den postmoderna kritiken mot funktionalismens stadsvidgning är ur den sociala dimensionen, som jag ser det, en kritik mot främst de ökade avstånden människor emellan. Nya levnadsmönster har precis som Arnstberg och Bergström (2001, s.58) antyder fått konsekvensen att vi hittat andra sätt att umgås i samhället, vi har inte samma relationer till våra grannar som tidigare och vi hittar substitut till fysisk kontakt. Hur kan man då tolka den förändring som skedde i och med modernismens omvandling av den blandade stad som vi känner som 'industristaden'? Den funktionalistiska utveckling som inträffade måste väl rimligen ha ansetts vara ett sätt att främja den sociala hållbarheten? Med andra ord att funktionalismen byggdes på det som då ansågs vara socialt hållbart med tanken att alla skulle få tillgång till det nya och bättre samhället.

Vad jag försöker säga är att det många planerare kritiserar idag är möjligtvis det som funktionalisterna kritiserade igår och att synen på blandstaden som liktydigt med hållbar må kritiseras i morgon. Återigen kommer begreppet 'hållbar' in i bilden och problematiken som dess diffusa tolkning medför. Egentligen skulle Brundtlandkommissionens

tolkning av hållbarhet kunna tydas som att "vi ska använda olja i en utsträckning idag som möjliggör att även våra barnbarn kan använda olja i framtiden". En grov tolkning, absolut, men det visar hur svårt det är att arbeta med något som kan tolkas så brett och till så många olika intressens favörer. Detta gäller även arbetet med den sociala dimensionen. För att komma ifrån denna förvirring tror jag att man behöver konkretisera begreppet 'hållbarhet' och försöka omvandla det till tydliga mål, mål som går att arbeta med i den sociala planeringen och som visar på vad man vill åstadkomma genom att bygga blandstad.

Jag ser blandstad som en metod att verka för det sociala livet, ett sätt att integrera och synliggöra det offentliga rummet i samhället. Om renässansen för det blandade har kommit som en reaktion på det funktionsuppdelade är det genom en mix av service, kontor och boende som samhället kan bli närmre och mer anpassat efter den mänskliga skalan igen. I den småskaliga kvarterstaden där vägarna möts och människor korsar varandras banor kan de så viktiga ytliga relationerna skapas och utvecklas. Behovet av dessa relationer sträcker sig ned till basala behov som tillit och trygghet. Enligt Jane Jacobs kan denna tillit på stadens gator stegvis öka genom små kontinuerliga kontakter på trottoaren. Tilliten ökar vid varje flyktig kontakt, i en nickning till grabbarna som åker skateboard på gatan, det hastiga ordet till dagmamman som raskt hastar förbi eller över en öl i vid den lokala puben. Dessa till synes ytliga handlingar och samtal spelar en stor roll för hur det offentliga livet upplevs och för en plats identitet. (Jacobs 2003, s. 80)

Den trygga staden är nog alla överrens om är mer önskvärd än den anonyma och hotfulla.

Arkitekturens inverkan på människan

All arkitektur påverkar oss människor, i större eller mindre omfattning. Vare sig man tycker något är estetiskt tilltalande eller kanske praktiskt

eller inte, styr arkitekturen många av våra beteenden i den offentliga miljön. Att den offentliga miljön är viktig gäller inte minst i fallet med den täta blandstaden.

Florgård (2005, s.128) menade tidigare (se s.19) att grönområden på många håll har börjat bli något av en klassfråga. Om detta stämmer vore det alarmerande. Att staden förtätas i områden där röststarka invånare saknas, på bekostnad av viktiga offentliga miljöer som grönområden, innebär att förtätningen även sker på människans bekostnad. Då vi människor vill ha närhet till grönska och rekreation och dessutom mår bra av det, är det som att skära bort en vital funktion i kretsloppet om förtätningen sker på detta sätt. Att det sedan sker i områden där kvalitativ grönska antagligen är viktigare än på någon annan plats gör inte saken bättre. Återigen kommer hållbarhetsfrågan in i bilden och huruvida det kan ses som ekologiskt hållbart, men framförallt socialt hållbart, att bygga bort grönska.

Den sociala ekologin

Att bygga för miljövänligare transporter får i blandstaden inte bara positiva ekologiska effekter, en minskning av motordriven trafik borde i mitt tycke även innebära även ökad social kontakt på centrala gång- och cykelstråk och vid den lokala hållplatsen. Exemplet där stadens liv har stärkts efter införandet av ökad kollektivtrafik och expansion av bilfria ytor är många, och de talar samma språk: det som är bra för gångtrafikanten är bra för stadslivet. Se bara på städer som Köpenhamn, Grøningen eller Amsterdam, städer vars satsningar på bilfria zoner fått internationellt genomslag och uppmärksamhet (Timothy Beatly 2003, s.414) och som jag personligen ser som fungerande och uppskattade exempel. Att sedan människan vill ha och för den delen många gånger behöver bilen gör

uppgiften med den blandade staden än mer mångbottnad, det ska byggas för det bilfria, men samtidigt är vi i stor utsträckning fortfarande beroende av den.

Blandstad – ett självklart val?

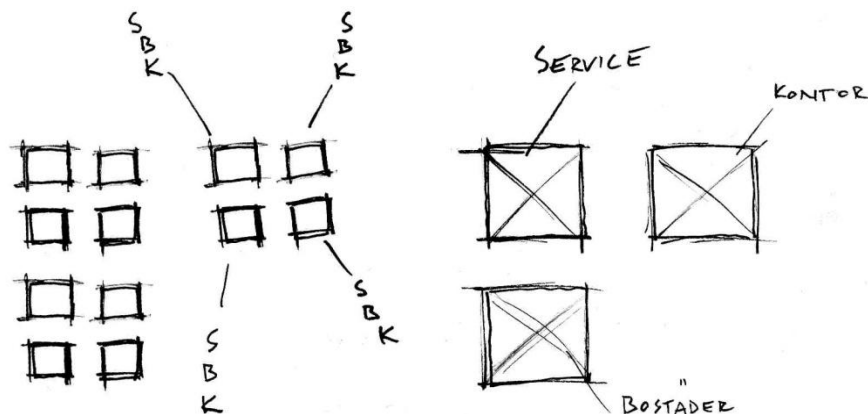
Den blandade staden ansågs på sidan 23 vara framtidens planeringsvision. Detta grundat på argument om en livfull stad även dagtid, funktionsintegrering, samutnyttjande av resurser med mera (Bellander 2005, s.6).

Det finns mycket som talar för att bygga funktionsintegrerat, men vad finns det för hinder? Jag har i min litteraturstudie funnit mest positiva aspekter och förhoppningar som följer med blandstaden (Boverket 2004; Bellander 2005 m.fl.), och om det nu är framtidens planeringsform, varför hörs det då så lite om den?

Olika våglängder

Det som har återkommit i diskussionen är att planeraren ofta vill en sak och verkligen en annan. Exploatören söker avkastning och följer helst den inslagna linjen på hur den lättast och snabbast uppstår. Planeraren däremot antar jag vill se största möjliga samhällseffekt av ett projekt och ser förhoppningsvis därför den sociala dimensionen likväl som den ekonomiska och ekologiska, något som Sören Olsson, professor i socialt arbete, dock ser med viss skepticism på. Enligt honom står den sociala planeringsdimensionen lågt i kurs vid i dagens samhällsplanering. (Göteborgs Stad 2009)

Skillnaden mellan de två parterna i blandstadsdiskussionen skulle kunna liknas vid figuren nedan, till höger finns exploatörens vilja med "blandningen" och till vänster ses planerarens.

Figur 3: Skillnaden i synen på det blandade, t.v. planeraren & t.h. exploatören.

Exploatören ser på blandningen som stora fragment som tillsammans utgör mixen, medans planeraren ser samma fragment uppdelat i mindre delar, alla med vertikal blandning. I exemplet med Norra Sorgenfri skulle den uppdelade kvadraten kunna symbolisera den småskaliga kvarterstruktur som är målet med projektet. Varje enhet har en vertikal mix, det vill säga den innehåller alla tre kategorier av funktion: service, bostad och kontor. Att planerarens önskan till vänster har bäst förutsättningar att uppnå en variationsrik och livfull miljö känns för mig givet.

Konflikt

Men vem har sagt att alla människor efterfrågar social mix? Människor vill ha sin omgivning förutsägbar och lugn och framförallt vill de ha säkerhet. Den som tvivlar på detta påstående kan titta på senaste århundradets framgångsrika uppdelning av samhället. (Grant 2002,

s.30). Ett amerikanskt exempel förvisso, men frågan är lika aktuell i vårt samhälle. Människor är av naturen sociala varelser, men faktum kvarstår, enligt psykologen Maslow⁴, att behovet av trygghet är större än behovet av social samvaro.

Jag tror att blandstaden kan kombinera dessa två faktorer, där en väl utförd och blandad stad ger upphov till möten, tillit och förhoppningsvis även säkerhet. Om det är som Grant säger ovan att människan efterfrågar säkerhet och förutsägbarhet talar det emot att den livliga staden skulle kunna lyckas i sitt resonemang om att trygghet uppstår där livet finns (Jacobs 2004, s.53).

Jag vill påstå är att det ena inte behöver utesluta det andra. Visst, människan eftersöker trygghet, men människan söker även kontakt. Om blandstaden utgår från mötet som det centrala begreppet skulle det som motvikt till den socialt främjande strukturen behövas en trygghet i tillvaron. Där tror jag att hemmiljön, den privata sfären, kommer in i bilden och blir oerhört viktig. Jag tror precis som Maslow att trygghet är viktigt och jag tycker att den går att få både genom den ökade tilliten som fås genom socialt samspel, men även i hemmet och i det privata. Det finns med andra ord en bakgård att falla tillbaka till om verkligheten utanför blir allt för oförutsägbar, men att den offentliga verkligheten finns där, ständigt redo med kittlande ovisshet.

Jag tror att både trygghet och samvaro kan samexistera och ge upphov till pluseffekter. Dessa effekter kan vara av det slag som man inte så ofta refererar till i planeringen, värden som meningsfullhet, glädje eller varför inte bara trivsel. $1+1=3$ kan bli faktum i blandstaden.

⁴ Abraham H. Maslow 1908-1970, känd för sin teori om människans behov (Nationalencyklopedin 2010)

Sats

Blandstadsbegreppet är diffust samtidigt som det är mångbottnat. Att tydligt uttala att 'vi ska bygga blandstad' kan därför te sig komplicerat. Att ha blandstaden som förebild i planeringen är nog en mer fungerande metod, åtminstone i dagsläget. Blandstaden är nämligen för många något ouppnåeligt, en bild av en drömstad som inte existerar. Ett begrepp av den naturen blir svårt att implementera i en planeringssituation. Istället vore det intressant att se en studie som utreder begreppets uppfattade kvaliteter, för att på så vis försöka tyda vad dessa skulle kunna tillföra i den lokala kontexten. En lokal tolkning och anpassning med andra ord, något som jag tror gynnar planeringsprocessen och dess framtida genomslagskraft.

För att blandstaden skall lyckas och bli mer än en vision måste man se på den aktuella stadsdelen som en del av den hela staden. Därför måste man likväl kartlägga befolkningsstrukturerna i de omkringliggande stadsdelarna, det är trots allt dessa människor som ska hjälpa till att generera den blandstad som visionen talar om: den socialt blandade och livfulla staden.

Problematiken med att mäta social kvalitet gör att dessa värden riskerar att hamna i skymundan för framförallt ekonomiska faktorer, vilka är lätta att estimeras och påverka. För att den sociala planeringen ska kunna få större genomslagskraft än den har idag kommer det i framtiden krävas bättre verktyg som förbättrar dess mätbarhet. För om nu blandstaden ses som en strategi som främjar social hållbarhet och mångfald, vilket tidigare kapitel tyder på (se s.36), måste det till en mätmetod som fångar in hela staden, det vill säga en metod som även omfattar blandstadens kontext, inte bara ser på blandstaden som en lokal företeelse.

Att lyfta blicken och se på helheten tror jag kan vara avgörande för om Norra Sorgenfri kommer få den karaktär som Malmö stad arbetar för. Om inte alla typer av människor och verksamheter bjuds in finns en risk att resultatet blir som i andra stora projekt, att det blir ett område för en kapitalstark samhällsklass, alltså ingen blandstad.

Den mesta litteratur som jag använt mig av i den här uppsatsen har visat på en övervägande positiv syn till begreppet 'blandstad'. Om detta ska tolkas som en kritik till funktionalismens funktionsuppdelning och spridning av staden eller om det helt enkelt är den rådande synen på blandstaden är inte helt klart, utan detta skulle behöva utredas i mer genomgående. Att jag därför kan ha färgats av denna optimism under skrivandets gång är möjligt, men i den mån det har funnits kritik har jag önskat lyfta fram den, problemet har som sagt många gånger varit avsaknaden av just det, kritik. I framtida studier av blandstaden kan det därför bli nödvändigt att arbeta fram mer kritiska analysmetoder som vidgar synen på vad som berörs av det blandade och vilka som berör det blandade. Ett exempel är hur man tolkar aspekten rörande den planerande närheten och dess inverkan på människan. Att det blir nära till allt måste rimligtvis innebära att någon annan faktor eller något annat intresse får på foten, och vad sker då? Vad händer med människans bilberoende när staden blir tät och gångtrafiken premieras, eller vad händer med människors integritet när grannen kommer närmre in på knuten och begreppet 'offentlighet' vidgas? Detta får framtida studier och verklig planering utvisa vilket är något som behövs, i nuläget gäller det att våga vara okonventionell och utmana det rådande stadsbyggnadsklimatet.

Referenser

Otryckta källor

Kronvall, Gunilla (2010). Mejlkontakt 7 mars 2010

Teder, Maria (2010). Intervju den 22 februari 2010

Elektroniska källor

Bellander, Gunilla (2005). *Blandstaden – ett planeringssätt för en hållbar bebyggelseutveckling?* Boverket, Regeringskansliet, Formas

Bergström, Britt-Marie (2010). Professor varnar för tät stad utan grönska. *Sydsvenskan*, 10 mars. Tillgängligt: (<http://sydsvenskan.se/malmo/article636463/Professor-varnar-for-tat-stad-utan-gronska.html>)

Boverket (2004). *Hållbara städer och tätorter i Sverige*. Karlskrona (http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2004/hallbara_stader_och_tatorter_i_sverige.pdf)

Brundtlandkommissionen (1987). I Statens Offentliga Utredningar (2004:104). *Att lära för hållbar utveckling*. Tillgängligt: (<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/03/41/44/0fe2bc94.pdf>)

Burton, Elizabeth (2002). *Measuring urban compactness in UK towns and cities*. Oxford Brookes University. Tillgängligt: (<http://www.environmentandplanning.com/epb/fulltext/b29/b2713.pdf>)

Department for Communities and Local government (2006). *Mixed use development, practice and potential*. London: Crown copyright. Tillgängligt: (<http://www.communities.gov.uk/archived/publications/planningandbuilding/mixedusedevelopment>)

Dictionary.com [online] (2010). 'Mixed-use'. Hämtat 2010-03-25. Tillgängligt: (<http://dictionary.reference.com/browse/mixed-use>)

Gullbring, Leo (2006). *Ekologisk planering på höjden*. Arkitekten (2006:5) Tillgängligt: (<http://www.arkitekt.se/arkitekten/0605/f5541>)

Göteborgs Stad (2009). *Olsson låter ämnen smälta samman*. Göteborgs Stad. Hämtat 2010-03-02. Tillgängligt: (http://www.goteborg.se/wps/portal/lut/p/c0/04_SB8K8xLLM9MSzPy8xBz9CP0os3gjU-9AJyMvYwN3c28TAyMvR38DNyNvY18Tc_2CbEdFAO54De4!/?WCM_PORTLET=PC_7_25KQB2J30G7K402JAO0F2K3MC3_WCM&WCM_GLOBAL_CONTEXT=/wps/wcm/connect/goteborg.se/goteborg_se/politikoorganisation/organisation/resurser/s2020/art_n130_os_sorenolsson)

Johansson, Eva-Lotta & Råsmark, Charlotta (2006). *Staden i ord och handling*. Examensarbete i landskapsplanering. Institutionen för stad och land. Sveriges lantbruksuniversitet, Ultuna

Leinberger, Christofer & Kozloff, Howard (2003). Financing Mixed-Use. *Multifamily Trends*. Vol. 6: 3, ss. 36-39.

Malmö Stad (2010). *Norra Sorgenfri - Historia*. Hämtat 2010-03-10. Tillgängligt: (<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utbyggnadsomraden/Norra-Sorgenfri/Historia.html>)

Nationalencyklopedin [online] (2010). 'Stad' & 'Utveckling'. Hämtat 2010-03-19

Regeringskansliet (2005/06:126). *Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling*.
(<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/06/06/92/5ff0d494.pdf>)

Regeringskansliet (2010). *Agenda 21 - en sammanfattning*. Tillgänglig:
(<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/03/41/44/0fe2bc94.pdf>)

Schlyter, Olga (Rapport 2006:026). *Norra Sorgenfri – Kulturbistoriskt underlag inför planprogram*. Tillgängligt:
(http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utbyggnadsomraden/Norra-Sorgenfri/Historia/pagefiles/Utdredning_Norra-Sorgenfri_low.pdf)

Ward, Stephen (2004). *Planning and Urban Change* (Second Edition). London: Sage Publications, Incorporated
(<http://site.ebrary.com/lib/slub/Doc?id=10080874&ppg=9>)

Westford, Pia (2010). *Neighborhood Design and Travel: a Study of Residential Quality, Child Leisure Activity and Trips to School*. Doktorsavhandling. Stockholm: KTH. Tillgänglig:
(<http://www.avhandlingar.se/avhandling/45e9d5afc8/>)

Wintenby, Christian (2005). *Funktion och upplevelse – faktorer för en god boendemiljö applicerade på en plats i Tierp*. Examensarbete. Institutionen för landskapsplanering, Sveriges lantbruksuniversitet, Ultuna. Tillgänglig: (<http://epsilon.slu.se:8080/archive/00001370/01/EXAMENSARBETE.pdf>)

YIMBYGBG (Ett partipolitiskt obundet nätverk som verkar för en levande stad). *Begreppet blandstad* (2008). Hämtat 2010-03-16.
Tillgängligt: (http://gbg.yimby.se/2008/10/begreppet-blandstad_586.html)

Tryckta källor

Arnstberg, Karl-Olov & Bergström, Inger (2001). *Åtta postulat om planering – av staden som livsmiljö*. Stockholm: Formas

Almén, Anders (2007). Mervärden: experten svarar. I Länsstyrelsen i Skåne (2007). *i blandstaden* (en del av projektet *En god bebyggd miljö – den blandade staden*). sid.60.

Beatly, Timothy (2003). Planning for Sustainability in European Cities: A Review of Practice in Leading Cities. I LeGates, Richard T. & Stout, Frederic (red.) (2007) *The City Reader* (Fourth Edition). London & New York: Routledge

Bengs, Christer (2005). Glest eller tätt – inget givet val. I *Spelet om staden* (2005). Stockholm: Formas

Björklund, Hanna (2007). Tillit och trygghet: experten svarar. I Länsstyrelsen i Skåne (2007). *i blandstaden* (en del av projektet *En god bebyggd miljö – den blandade staden*). sid.24.

Cuff, Dana (2007). I Länsstyrelsen i Skåne (2007). *i blandstaden* (en del av projektet *En god bebyggd miljö – den blandade staden*). sid.5.

Florgård, Claes (2005). Grönskan spelas bort. I *Spelet om staden* (2005). Stockholm: Formas

Gehl, Jan (2006). *Life between buildings – using public space*. Sixth edition. Arkitektens forlag

Grant, Jill (2003). *Mixed use in theory and practice*. I Stiftel, Bruce & Watson, Vanessa (red.) (2005). *Dialogues in urban & regional planning*. London & New York: Routledge

Hilding-Rydevik, Tuija (2005). *Hållbar utveckling – en dimridå?* I *Spelet om staden* (2005). Stockholm: Formas

Jacobs, Jane (2004). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB

Le Corbusier (1929). A Contemporary City. I LeGates, Richard T. & Stout, Frederic (red.) (2007) *The City Reader* (Fourth Edition). London & New York: Routledge

Lynch, Kevin (1960). *Kaos The image of the city*. Cambridge: MIT Press

Malmquist, Peter (2007). Ta ut avstånd: experten svarar. I Länsstyrelsen i Skåne (2007). *i blandstaden* (en del av projektet *En god bebyggd miljö – den blandade staden*). sid.36.

Malmö Stadsbyggnadskontor (2008). *Norra Sorgenfri – planprogram*.

Nilemark, Kerstin (2007). Kaos eller ordning: experten svarar. I Länsstyrelsen i Skåne (2007). *i blandstaden* (en del av projektet *En god bebyggd miljö – den blandade staden*). sid.12.

Palm, Lise (2007). Ta ut avstånd: Tillåtna störningar skapar kreativa städer. I Länsstyrelsen i Skåne (2007). *i blandstaden* (en del av projektet *En god bebyggd miljö – den blandade staden*). sid.30.

Rizell, Malin (2007). Hållbar stad: experten svarar. I Länsstyrelsen i Skåne (2007). *i blandstaden* (en del av projektet *En god bebyggd miljö – den blandade staden*). sid.48.

Rådberg, Johan (2005). *Vi behöver en ny stadsbyggnadsmodell!* I *Spelet om staden* (2005). Stockholm: Formas

Stråhlén, Annie (2007). Tillit och trygghet: experten svarar. I Länsstyrelsen i Skåne (2007). *i blandstaden* (en del av projektet *En god bebyggd miljö – den blandade staden*). sid.24.

Trost, Jan (2003). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB

Ullstad, Erland (2008). *Hållbar stadsutveckling – en politisk handbok från Sveriges Arkitekter*. Stockholm: Sveriges Arkitekter

Noter

1. Intervju med Maria Teder, arkitekt på Malmö stadsbyggnadskontor 2010-02-22
2. Christofer B. Leinberger är professor i urbana studier vid University of Michigan och Howard Kozloff är konsult inom urbana ombyggnader och förbättringar av den offentliga miljön. (Multifamily trends 2003, vol. 06:4)
3. Efter mejlkontakt med Gunilla Kronwall, projektledare för projektet i Norra Sorgenfri, stadsbyggnadskontoret Malmö 2010-03-07
4. Abraham H. Maslow 1908-1970, känd för sin teori om människans behov (Nationalencyklopedin 2010 [online]) Hämtat 2010-03-20

Bilder/Figurer/Illustrationer

Sid. 1, illustration 1: 'Framsida' – av Tobias Phersson.

Sid. 7 (16, 26, 34), illustration 2: 'Kapitel-bild' – av Tobias Phersson.
En bild som använts kommer från www.flickr.com, av "Dominic".
Tillgänglig: (<http://www.flickr.com/photos/dominicspics/1135876473/sizes/l/>)

Sid. 9, figur 1: 'Litteratur' av Tobias Phersson

Sid. 13, illustration 2: 'Människor' – av Tobias Phersson

Sid. 13, bild 1: 'Visby' – av Tobias Phersson

Sid. 18, figur 2: 'Egenskaper' – av Tobias Phersson

Sid. 23, bild 2: 'Gräns' – av Tobias Phersson

Sid. 25, bild 3: 'Blandstad' – av Tobias Phersson

Sid. 27, illustration 3: 'karta' – av Tobias Phersson

Sid. 27, bild 4: 'Norra Sorgenfri' – av Tobias Phersson

Sid. 28, bild 5,6,7: 'Norra Sorgenfri' – av Tobias Phersson

Sid. 33, illustration 4: 'Lek' – av Tobias Phersson

Sid. 40, figur 3: 'Synen på det blandade' – av Tobias Phersson